

Koninkrijksbeleid fataal voor Curaçao

Norbert George

KONINKRIJKSBELEID FATAAL VOOR CURAÇAO

Aan de leden der Staten-Generaal en de Raad van State

© Norbert George, 2003

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Distributie:
Thela Thesis
Rozengracht 176A
1016 NK Amsterdam

Tel: 020 - 625 54 29
Fax: 020 - 620 33 95
office@thelathesis.nl
www.thelathesis.nl

ISBN 90 5170 756 8
NUR 740

Inhoudsopgave

Voorwoord	9
1. Organisatie- en bestuurlijke criminaliteit	13
2. Shell en het Koninkrijksbestuur als medeplichtigen: <i>'Het Shell-schandaal'</i>	19
3. Heimelijke verstandhouding: <i>'Het ISLA-schandaal'</i>	29
4. Alles mag en alles kan met de signatuur van de Kroon	47
5. De Kroon der Nederlanden: formeel en moreel eindeverantwoordelijk	65
Nawoord	77
Contact/Informatie	79

**‘WE EITHER WIN THIS WAR TO SAVE OUR LAND,
OR WE WILL BE EXTERMINATED, BECAUSE WE
HAVE NOWHERE TO RUN TO’**

Ken Saro-Wiwa, MOSOP, Nigeria

Voorwoord

Mede versterkt door de recente politieke ontwikkelingen, is te menen dat Curaçao wordt bestuurd door amateurs. Persoonlijk ben ik daar ook van overtuigd, alleen constateer ik wel dat dit bestuur wordt gevormd door zowel Afro-Nederlanders, Latino-Nederlanders als Euro-Nederlanders. Echter, het Rijksbestuur – dé beschermer van fundamentele mensenrechten en internationaal humanitair recht - bestaat vrijwel geheel uit Euro-Nederlanders, opererend vanuit Den Haag.

Aldus vermeldt het Koninkrijksstatuut: *“Het waarborgen van de fundamentele menselijke rechten, vrijheden, rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur is in het belang van het Koninkrijk en daarmee een eindverantwoordelijkheid van het Rijksbestuur ofwel De Kroon”*.

Deze ‘garantie’ beoogt vertrouwen op te wekken bij alle Koninkrijksburgers, ook op Curaçao.

Wat komt er in de praktijk van Koninklijke garanties en waarborgen terecht, ofwel hoe wordt daar invulling aan gegeven? Het medische rapport van Van der Torn (1999, Volksgezondheidsdienst van Rotterdam e.o.), was de zoveelste bevestiging van het feit dat er zich op Curaçao een ernstig volksgezondheidsdrama afspeelt. Daarvan is vrijwel een geheel geïsoleerd deel van de Curaçaose bevolking de dupe. Even ernstig is het feit dat deze onderzoeksresultaten nimmer zijn gepubliceerd of op andere manier publiekelijk openbaar zijn gemaakt. In 2002, na meer dan drie jaar, was het rapport nog steeds niet ter goedkeuring op de agenda van de Curaçaose Eilandsraad gezet. Toen ik navraag deed werd ik op zeer intimiderende toon gewaarschuwd voor de consequenties, mocht ik het rapport openbaar willen maken. Iets wat het Curaçaose bestuur tot op de dag van vandaag nog steeds niet heeft gedaan.

Hiermee worden de beschreven signalen en gestelde diagnoses keer op keer genegeerd en afgedekt, ten nadele van een grote groep Curaçaose volwassenen en kinderen.

Jammer genoeg is het rapport van Van der Torn niet het eerste of het laatste rapport dat over deze materie is verschenen... en van tafel verdwenen. Voorafgaand zijn zes belangrijke milieuonderzoeken en medische onderzoeken verricht in de periode 1977-1995. De eindconclusie van al die rapporten is eensluidend. Samengevat:

“Een groep van 12,5 % van de bevolking op Curaçao, waaronder meer dan 5.500 kinderen, wordt structureel blootgesteld aan ernstig schadelijke stoffen en een vervuilde leefomgeving. De kinderen vertonen al op jonge leeftijd aantoonbaar ernstige gezondheidsaandoeningen, zoals ademhalingsproblemen, astma, bronchitis, afwijkingen bij de geboorte, geestelijke afwijkingen en ontwikkelingsachterstand. Bij de groep volwassenen is geconstateerd dat er, naast de onder de groep kinderen genoemde klachten, ook sprake is van vroegtijdig overlijden, kanker, chronische longaandoeningen en andere aandoeningen veelal van chronische aard”.

Ook in 2001 heeft een nieuw rapport het daglicht mogen zien, zijnde een zwaar humanitair ‘noodsignaal’ waarmee opnieuw tot op heden niets is gedaan.

Dat de groep gedupeerden substantieel is en dat de impact voor Curaçao schrikbarend is, blijkt wel uit een vergelijking met een groep van relatief gelijke grote in Nederland. Als de Nederlandse samenleving en economie geconfronteerd worden met ongeveer 12,5 % zieke mensen, dan hebben we het over de bevolking van de provincies Groningen, Drenthe, Flevoland en Zeeland gezamenlijk. Twee miljoen mensen, om precies te zijn.

Juist om deze dagelijkse miskening van de rechten van deze Curaçaose Nederlanders én om de gepleegde misdaden tegen de mensheid in deze, richt ik mij met deze publicatie tot het Rijksbestuur en tot de Kroon der Nederlanden.

De nadrukkelijke wens van bestuursorganen aan weerszijde van de oceaan is respect voor de verhoudingen tussen rijksdelen onderling, waarvoor respect voor de burgers en menselijke maat binnen het Koninkrijk als basis moeten gelden. Hoe dienen normen en waarden, respect en begrip te worden gezien, als het Rijksbestuur zelf weinig blijkt geeft van haar respect voor deze mensen en daarmee voor de onderlinge verhoudingen tussen rijksdelen?

Ik kom samen met andere toegewijden op voor het recht van al deze volwassenen en de meer dan 5.500 Curaçaose kinderen waarvan het leven wordt bedreigd.

Wie zijn voor deze situatie nu verantwoordelijk?

In ieder geval de ‘amateurs’ – bestuurders op de Antillen/-Curaçao – , maar ook zij die erbij stonden te kijken én de bedrijven en individuen die hun eigen gewin telkenmale voorop hebben gesteld.

Mensenrechten en het internationaal humanitair recht zijn voor ons Nederlanders heilige instituten, zo bleek ook weer uit de Troonrede in 2002. Hare Majesteit de Koningin verwoorde het zelf met: “Internationale solidariteit” en “Menselijke maat”.

Mag ik concluderen dat het Rijksbestuur eveneens uit amateurs bestaat als zij de situatie op Curaçao nog steeds op diplomatieke, oogluikende en gedogende wijze toelaat en niet onmiddellijk ingrijpt? Dat zou toch direct zijn gebeurd in Nederland als de bewoners van de genoemde Nederlandse provincies onherstelbare gezondheidsschade wordt aangericht, of als vroegtijdige dood een reëel risico vormt?

Nogmaals, welke typering passen er bij het Rijksbestuur als waarborgingsverplichtingen niet per directe ingang worden nagekomen, en er aan deze misdaad tegen de mensheid op Curaçao niet meteen een halt wordt toegeroepen?

De Stichting Humanitaire Zorg Curaçao is opgericht om op te komen voor de rechten van de in dit boek genoemde gedupeerde mensen. Om hen te voorzien van voldoende informatie – veelal medisch, juridisch en milieutechnisch – zodat zij inzicht krijgen in de mate van de aangerichte (gezondheids)schade en hun rechtspositie. Nadrukkelijk is de bedoeling om te komen tot formele, openbare erkenning van de problemen.

De Stichting Humanitair Noodhulpfonds werft fondsen bestemd om de volwassenen en kinderen die reeds gezondheidsschade hebben opgelopen, of daardoor bedreigd worden, te helpen.

Met begrip en respect voor menselijke - ofwel humane- verhoudingen verblijf ik, een rijksburger en drager van de maatschappij,

Norbert George

Voorzitter Stichting Humanitair Zorg Curaçao

1. Organisatie- en bestuurlijke criminaliteit

INLEIDING

Het theoretische kader over organisatiecriminaliteit, zoals in de volgende hoofdstukken ter onderbouwing gebruikt, is gebaseerd op de rede die door Dr. G.A.A.J. van den Heuvel is uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de Criminologie aan de Universiteit van Maastricht op vrijdag 23 januari 1998.

In de onderhavige rapportage over de schandalen die ten grondslag liggen aan de misdaden tegen de mensheid die op Curaçao worden gepleegd, zal aansluiting worden gezocht met deze wetenschap over organisatiecriminaliteit, waaronder bestuurlijke criminaliteit.

Gezien de eindverantwoordelijkheid van de Kroon en het Rijksbestuur in deze, kan niet worden ontkend dat het bestuur van het Koninkrijk der Nederlanden wordt gekenmerkt door wanbeleid en het niet nakomen van waarborgingsverplichtingen jegens Rijksburgers op Curaçao.

Met name rechtshandhaving ter bescherming van en ten gunste van burgers tegen organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, schittert in afwezigheid. Dit geldt evenzo voor rechtshandhaving ter bescherming van en ten gunste van de Recht- en Koninkrijksdeelstaat Nederlandse Antillen.

Deze rapportage sluit daarom aan bij de ondertiteling die Dr. Van den Heuvel in zijn rede meegaf: *“Een vergeten hoofdstuk uit de organisatiecriminologie”*.

De inleiding in het Staatsrecht leert dat de reden waarom Rijksbestuurders de politieke verantwoordelijkheid dragen voor de Kroon, primair ter bescherming van de Kroon is, en niet ter bescherming van de (Rijks)bestuurder zelf als – zogenaamde – volksdienaar.

Eenieder weet wat het betekent als de Koning of Kroon ten val komt. Nog erger is het wanneer de Koning of Kroon moreel ten val komt; daarmee wordt de vertrouwensband met de burger, met de Koninkrijksamenleving en het overige gevolg, onherstelbaar beschadigd.

Het ergste is wanneer de Kroon of Koning moreel ten val komt – zonder exogene oorzaken, en dus door eigen toedoen.

Hiervan is bij uitstek sprake wanneer de Kroon, de Koning of het Rijksbestuur besluiten waarborgingsverplichtingen niet na te komen en ze te verzuimen, wat vervolgens leidt tot of bijdraagt aan een situatie die mensenlevens kost.

Het gaat hier om zeer ernstige beschadiging van de eigen mensen – Nederlanders – , en vooral ook de overtreding van hun fundamentele mensenrechten.

Overtredingen en delicten die rechtstreeks indruisen tegen internationaal verworven rechten, waarden en normen, van vooral ook Koninkrijksburgers van wie wordt verwacht dat zij dragers van de maatschappij zijn.

In deze rapportage staan centraal de misdaden tegen de mensheid op het Koninkrijksdeel Curaçao, de daders, de gedupeerden en de slachtoffers.

Curaçaose gedupeerden en slachtoffers die – nota bene – de Nederlandse Nationaliteit dragen. Curaçaose Nederlanders die jarenlang zijn afgegaan op het door de Kroon en het Rijksbestuur opgewekte vertrouwen, met ‘menselijk leed’ als dank.

HET FENOMEEN

Vijftig jaar na de oorlog bekende de Centrale Bank van Zwitserland dat men de rest van de wereld steeds had voorgelogen over de afhandeling van het Joodse goud dat de Duitsers daar gestald hadden. Al die tijd moest men het geheim afgeschermd houden om illegale praktijken te kunnen afdekken.

Al eerder was schoorvoetend toegegeven dat er waarschijnlijk veel crimineel geld in huis was en men begon iets van het bankgeheim los te laten bij kleine rechtshulpverzoeken betreffende evident criminele zaken?

Zulke heimelijke verstandhoudingen zijn voorbeelden van wat heet 'collusie', in dit geval tussen de Zwitserse bancaire autoriteit en het particuliere bankwezen.

Collusie is een ander woord voor: "*Heimelijke verstandhouding, met name om illegale praktijken toe te dekken*".

Collusie kan tussen allerlei partijen voorkomen.

Ik laat mij in mijn pleidooi leiden door de beperking die Van den Heuvel stelt, namelijk alleen tot de samenspanning tussen (Rijks)overheid en bedrijf, of tussen overheidsdiensten onderling.

RIJKSBESTUUR ZONDER CONTROLE

Het gaat me om die medebetrokken overheid, zowel op Curaçao, in de Nederlandse Antillen, en ook in Nederland, alwaar het Koninkrijksbestuur nu eenmaal haar zetel heeft.

Ik meen nadrukkelijk te moeten stilstaan bij een eerste cruciaal feit dat van conflicterende aard is en zeer belangrijk voor het behouden van inzicht in de onderhavige rapportage: het Koninkrijksbestuur heeft drie petten op:

- (1) die van het voltallige bestuur van de Staat der Nederlanden;
- (2) die van (groot)aandeelhouder van Koninklijke Shell in haar hoedanigheid als bestuur van de Staat der Nederlanden;
- (3) en die van het Koninkrijksbestuur der Nederlanden.

Immers, ministers van Nederland gezamenlijk vormen nagenoeg het voltallige Koninkrijksbestuur, waar dan ook nog een gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen en die van Aruba onderdeel van uitmaken.

Een controlerend Koninkrijksparlament bestaat niet. Dat gemis kan sinds 1985 tot vandaag de dag – op Curaçao – duidelijk worden waargenomen door: organisatien- en bestuurlijke criminaliteit, bestuurlijke wantoestanden, ondeugdelijk bestuur, schandalen, onrechtmatig handelen en overtreding van fundamentele mensenrechten en specifieke kinderrechten.

Er ontbreekt dus een controlerend orgaan, laat staan een objectief controlerend orgaan.

EEN VERGETEN HOOFDSTUK

Nu kennen wij de (Rijks)overheid over het algemeen als boevenvanger, en niet als boef.

Ja, er gaat hier en daar wel eens iets fout, en in elke mand zit wel een rotte appel. Maar

een ministerie dat (of een openbare dienst die) crimineel samenspannt, valt buiten de verbeelding, ook in criminologisch opzicht. Vandaar dat Van den Heuvel spreekt van een ‘vergeten’ hoofdstuk, want het bestaat wel.

Organisatiecriminaliteit wordt voornamelijk behandeld door administratief-rechtelijke instanties. Omdat het gaat om andersoortige daders, regels, controlerende instanties en sancties, wijkt het organisatiecriminologische onderzoek ook nogal af van het klassiek criminologisch onderzoek naar commune delicten, waar natuurlijke personen veelal de hoofdrol vervullen.

In de organisatiecriminologie vervullen natuurlijke personen meestal een bijrol en die bijrol is bovendien door hun functie in de organisatie bepaald.

Dit geldt natuurlijk niet voor zij die aanzetten tot criminaliteit en hiërarchisch aan de top staan, de spreekwoordelijke ‘grootste visser’.

GEORGANISEERDE MISDAAD

Ter voorkoming van enig misverstand: georganiseerde misdaad is iets anders. Dat betreft commune criminaliteit waar de politie exclusief op jaagt. Die is sneller geneigd criminaliteit van groepen (burgers) als een criminele organisatie aan te duiden, zoals we ook weer zagen bij de beursfraudezaak, in tegenstelling tot de bouwfraudezaak. Het gaat de politie (en het OM) dan in de eerste plaats om natuurlijke personen, terwijl in het kader van de organisatiecriminologie eerder de ‘*commissionairshuizen*’ en de ‘*criminogene functies van de beurs als markt*’ voorop staan, niet de individuen. Dit betekent overigens nadrukkelijk niet dat georganiseerde misdaad bij organisatiecriminaliteit is uitgesloten.

Het één sluit het ander dus niet uit, en dát zal ook in toenemende mate duidelijker en ernstiger naar voren komen in het verdere vervolg.

DE OVERHEID EN CRIMINALITEIT

Waar de criminologie bij commune delicten onderscheid maakt in soorten daders, maakt de organisatiecriminologie onderscheid in soorten bedrijven, soorten markten en soorten dienstverlening³.

Die gescheidenheid van markten en diensten is op haar beurt weer gekoppeld aan onderscheid in regelgeving, vergunningverlening-, controle- en handhavinginstanties.

Van den Heuvel: “*Vroeger bemoeide de overheid zich maar zeer beperkt met het sturen van de private sector, tegenwoordig vindt zij daarin een hoofdtak of core business*”.

Daarbij geldt dat de sociaal-economische regelgeving complex is geworden en veel vaker en sneller verandert dan de gedragsregels uit het klassieke strafrecht.

Dit is één van de redenen waarom er binnen de organisatiecriminologie extra aandacht is voor de overheid.

Een andere reden is dat de overheid zich veel responsiever opstelt ten aanzien van organisaties in vergelijking met natuurlijke personen. Organisaties worden meer betrokken bij bestuur en beleid dat hen betreft.

Overheidscriminaliteit – en dus bestuurlijke criminaliteit – betreft delicten, gepleegd door overheidsorganisaties als zodanig, of individuen of groepen daarbinnen, in de context of tegen de achtergrond van hun gewone ambtelijk organisatorische functies⁴.

In het Engels spreekt men van ‘official deviance’, ‘state crime’ of ‘governmental crime’⁵. In Nederland is bij bestuurskundigen de term ‘machtsbederf’ in zwang. Huberts onderscheidt machtsbederf in bestuurlijke criminaliteit en wettig machtsbederf, waarbij de term ‘wettig’ een wat dubieus adjectief wordt. Om die reden spreken Van Vugt en Boet van: “*Formeel en informeel genormeerd ‘niet integer’ handelen*”.

Informeel betekent dat, ook al is formeel de wet niet overtreden, er toch veel mis kan zijn bij een overheidsorganisatie – bijvoorbeeld omdat men burgers als klanten onheus bejegt of omdat men niet doet waarvoor men is ingehuurd⁶. Zelfs het onvoldoende investeren in de kwaliteit van de organisatie valt volgens hen onder deze categorie.

De vraag is: hoe kan de situatie op Curaçao met behulp van het voorgaande objectief worden beoordeeld?

Met Van de Bunt beperkt Van den Heuvel het veld tot het formeel genormeerde, onder te verdelen in drie categorieën: (1) fouten, (2) corruptie en (3) collusie.

Fouten zijn culpoos, niet ernstig en herstelbaar. Men kan zich zelfs afvragen of hier de term criminaliteit wel gepast is.

CORRUPTIE, BEDERF EN COLLUSIE

Van fouten kan in het geval van het Shell-schandaal (1985) echter niet gesproken worden. Dit zal duidelijk naar voren komen in het volgende hoofdstuk.

In het geval van het huidige ISLA-schandaal, wat ook beschouwd kan worden als gevolgschade van de deal uit 1985, is evenmin sprake van fouten. Dit wordt naar voren gebracht in de hoofdstukken 3 en 4.

Op zowel het Shell-schandaal en het ISLA-schandaal zijn de twee andere categorieën – corruptie en collusie – van toepassing, en die zijn specifieker.

Corruptie betekent letterlijk ‘bederf’⁷. Juridisch kan men haar omschrijven als het misbruik maken van een ambtelijke of politieke positie ten behoeve van zichzelf of een derde. Dit misbruik dient in strijd te zijn met de wet of de heersende regels, een delict waarvan het bewijs soms lastig is te leveren.

Collusie kan volgens Van den Heuvel omschreven worden als: “*Heimelijke verstandhouding, met name om het opsporen van strafbare feiten te belemmeren*”.

Heimelijke verstandhouding is overigens niet verboden. Ook hier geldt dat het pas een delict wordt waar het recht wordt geschonden, ofwel waar wetten worden overtreden⁸.

Als tweede betekenis van collusie noemt Van Dale: “*De onderlinge samenspanning tussen ambtenaren om ambtsdelicten te plegen*”.

Theoretisch kan collusie dus ook slaan op een heimelijke verstandhouding tussen bedrijven onderling, alhoewel dit bij voorkeur wordt aangeduid als “*kartel*”, ofwel oneerlijke mededinging⁹.

Als de (Rijks)overheid erbij betrokken is dan resteert de term collusie.

Samengevat: wanneer ik het heb over organisatie- en bestuurlijke criminaliteit in het verdere vervolg van dit boek, dan heb ik het over corruptie en collusie waarbij overheden betrokken zijn.

Collusie heeft binnen de context of het veld van de organisatie- en bestuurlijke

criminaliteit, meerdere overeenkomsten met corruptie.

Volgens Van den Heuvel zijn beide geen wettelijke termen maar vormen wel erg ‘inclusieve’ begrippen en het kerndelict is moreel wel heel duidelijk.

Beide staan voor een vermoede pathologie van goede samenwerking op de grens van publiek/-privaat. Beide zijn typische ‘afglij’ delicten en beide trachten ‘ontdekking van het illegale aspect te voorkomen’.

Bij beide ziet men bovendien, bij ontdekking, ook dezelfde soort neutralisatietechnieken: (1) ontkenning, (2) ‘blaming the whistle-blower’ of (3) ‘blaming the messenger’¹⁰.

Er zijn ook verschillen tussen collusie en corruptie. Corruptie omschrijft Van den Heuvel als: “*Het misbruik maken op individueel niveau van de eigen positie ten behoeve van zichzelf of een derde, zonder dat de relevante regels in acht genomen waren*”.

Van den Heuvel geeft aan dat Ruimschotel¹¹ als diepste wezenskenmerk van corruptie noemt: “*Het plegen van verraad aan de eigen organisatie*”.

Collusie lijkt de institutionele variant hiervan. Zij betreft illegaal gedrag van overheidsorganen ten behoeve van zichzelf én van derden. Haar wezenskenmerk is echter niet zozeer verraad – zondigen tegen de moraal van de club – maar veel meer ‘partijdigheid’¹².

Het gaat om een institutioneel legale samenwerking tussen overheden onderling of overheid en bedrijfsleven, die voor legale doelen tot illegale middelen vervalt, en dat verheimelijkt¹³.

Dat is meteen het verschil met gedogen, wat niet heimelijk gebeurt.

Anders gezegd, collusie waarbij de overheid is betrokken is altijd heimelijk gedogen met potentieel ernstige gevolgen. Dit lijkt specifiek, maar dat gedogen kan op allerlei mogelijke illegale praktijken slaan, zowel formeel als materieel-rechtelijk en heeft vrijwel altijd een structureel karakter¹⁴.

CORRUPTIE, BEDERF EN VERRAAD OP CURAÇAO

Waar politiek en bestuur bij herhaling aandacht vragen voor het corruptieprobleem met zijn sterk individueel accent, dient bij het Shell-schandaal en het ISLA-schandaal de aandacht uit te gaan naar corruptie én vooral collusie met zijn structureel organisatorisch accent.

Corruptie gedijt met name in zwakke en niet-democratieën – staten waar politieke macht te koop is – en vraagt als private verrijking om een gesloten infrastructuur, om foute voorbeelden aan de top en het liefst om onderbetaalde ambtenaren¹⁵. Opzettelijk onderbezette ambtelijke organen zijn dan natuurlijk meegerekend.

Met name Curaçao beschikt over een extra uitermate goed gedijmiddel, te weten: de financiering en de toegang tot de media is voor Curaçaose politieke partijen in zijn geheel niet geregeld en wordt evenmin gecontroleerd.

De Nederlandse Antillen – meer specifiek Curaçao – is zowel een corruptieland als een collusieland.

In de volgende hoofdstukken wordt duidelijk gemaakt hoe de kleinschalige Koninkrijksgemeenschap, woonachtig op Curaçao, schade heeft opgelopen in 1985 door het Shell-schandaal, mede door toedoen van een medeplichtig Koninkrijksbestuur.

Tot op de dag van vandaag worden de gevolgen daarvan – gevolgschade – ondervonden, door een onverminderde organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, corruptie, collusie, overtreding van fundamentele mensenrechten en specifieke kinderrechten, misdaden tegen de mensheid en meer.

2. Shell en het Koninkrijksbestuur als medeplichtigen: *‘Het Shell-schandaal’*

INLEIDING

De beschuldiging die de titel van dit hoofdstuk in zich draagt is ernstig, zwaar en verstrekkend.

Niet alleen vraagt het om feiten die de beschuldiging hard kunnen maken, het vraagt ook om het blootstellen van strafbare feiten en dus om het bewijs te leveren van medeplichtigheid (het opzettelijke doen of laten) aan delicten, overtredingen en misdaden tegen de mensheid⁶.

Op Curaçao gaat het daarbij onder meer om 12,5 % van de bevolking, waaronder meer dan 5.500 kinderen.

In het volgende wordt aangetoond dat Shell en het Rijksbestuur hebben verzuimd de werkelijke toedracht van het vertrek van Shell in 1985 openbaar te maken en dat zij een heimelijke verstandhouding hadden met als doel het afdekken van strafbare feiten en ontduiken van schadevergoedingsverplichtingen. Collusie derhalve.

Tevens zal worden aangetoond dat zowel Shell en het Koninkrijksbestuur op de hoogte waren, of geacht mogen worden te zijn geweest, van de zeer ernstige gevolgen van hun handelen.

KENNIS VAN ERNSTIGE EN SCHADELIJKE GEVOLGEN

Wat zijn die ernstige gevolgen waar Shell en het Koninkrijksbestuur kennis van droegen voor 1985?

- (1) De zwaar verouderde [staat van de] Shell-raffinaderij als de oorzaak die onvermijdelijk zou leiden tot ernstige en onherstelbare schade;
- (2) De onrechtmatige aard van hun voorgenomen handelen;
- (3) De wetenschap voor wat betreft de onherstelbare schade die tot 1985 was aangericht met mogelijk levensbeëindigende gevolgen voor mensen als consequentie;
- (4) De wetenschap dat deze onherstelbare schade zou voortduren bij de overdracht van de Shell-raffinaderij;
- (5) De internationale kwalificaties van ‘misdaad tegen de mensheid’, overtreding van fundamentele mensenrechten en internationaal humanitair recht.

DR. WESTERMAN (1973 – 1978)

Het eerste bewijs dat Shell en het Rijkbestuur kennis moeten hebben gehad van de schadelijke gevolgen van het handelen van Shell, kan worden geleverd met het waarnemingsonderzoek van dr. Westerman in de periode 1973 – 1978 op Curaçao. De conclusies van dit onderzoek laten niet veel aan de verbeelding over. Ze zijn onthutsend en leveren vragen op ten aanzien van het toenmalige beleid van het Rijksbestuur – mede in haar hoedanigheid als Staatsbestuur der Nederlanden – én als aandeelhouder van de (staats)onderneming Shell.

Westerman stelt: *“De woongebieden (...) waar de meetpunten zich bevinden worden verontreinigd door de raffinaderij-emmissies, met name hoge SO₂-concentraties. Het is ongetwijfeld zeer goed mogelijk dat er aangrenzende buurten zijn waar nog hogere concentraties voorkomen. Als men de gegevens uit het herziene werk van Ferris (1978) betreffende de effecten van de luchtverontreiniging beschouwt, kan gesteld worden dat de SO₂-, TSP- en SO₄-concentraties onder de rook van de raffinaderij schadelijk zijn voor de gezondheid. De SO₂-, TSP- en SO₄-concentraties kunnen de vele gevallen van ziekte verklaren, welke voorkomen in het getroffen gebied”.*

Hoe kan het zijn dat deze grootaandeelhouder heeft toegestaan dat Shell op Curaçao dusdanig destructief tekeer kon gaan met bekende onherstelbare beschadiging van mensen en hun leefomgeving?

Het leverde winst op, maar wel ten laste van de volksgezondheid van Koninkrijksburgers: vroegtijdige dood, kanker, geestelijke aandoeningen en een veelheid aan andere chronische aandoeningen.

Het niet ingrijpen van desbetreffende overheden binnen het Koninkrijksbestel, bevestigt dat reeds in 1978 sprake was van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit door het onheus bejegenen van Curaçaose Nederlanders.

Er is hier sprake van een heimelijke verstandhouding ten gunste van aandelenkapitaal, maar ten koste van een Rijksdeelsamenleving.

HEIMELIJKE VERSTANDHOUDING MET VENEZUELA

In 1982, vijf jaar later en drie jaar voor het vertrek van Shell, ziet wederom een onderzoeksrapport het daglicht. Ditmaal betreft het een onderzoek dat onder Venezolaanse verantwoordelijkheid is verricht⁷.

Dit is opmerkelijk, vooral lettend op de organisatiecriminaliteit, want de Venezolanen hadden op dat moment – voor de buitenwereld althans – geen enkel belang bij zo een onderzoek. Tenzij reeds toen heimelijk het draaiboek voor ‘de deal uit 1985’ was geformuleerd. Het rapport was namelijk opgesteld voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken van Venezuela, en haar 100 % Staatsoliemaatschappij PdVSA was de toeleverancier van olie aan Shell.

De conclusies van dit rapport waren zowel schrikbarend als vernietigend en gaven een beeld van de onherstelbare schade die tot 1982 door het onrechtmatig handelen van Shell was aangericht. De conclusies van Westerman (1977) werden bevestigd en overgenomen.

Men kan zich afvragen of Shell het Burgerlijk wetboek op het gebied van gevaarlijke stoffen en andere regelingen niet heeft gekend, of dat zij deze gewoon aan haar laars lapte.

HET GENEVA VERDRAG

Om inzicht te krijgen in de motieven van Shell en het Rijksbestuur om de werkelijke oorzaak van het vertrek van Shell in 1985 geheim te houden, is het belangrijk voor ogen te houden dat Shell reeds toen een beursgenoteerde onderneming was.

Enige internationale ruchtbaarheid aan schandalen van dit formaat, waarbij een onderneming kennis draagt over de schadelijke gevolgen van haar handelen, wordt normaliter genadeloos afgestraft door aandeelhouders. De zaak Brentspar was daar

een schoon voorbeeld van, maar ook het Ogoni-schandaal dat zich in Nigeria afspeelt, waarvoor Shell eveneens verantwoordelijk is.

In 1995 heeft dit Ogoni-schandaal voor internationale opschudding en afschuw gezorgd, nadat de schrijver en mensenrechtenactivist Ken Saro-Wiwa was omgebracht, en een veelheid aan strafbare feiten boven tafel kwamen.

De achtergrond van dit gebeuren komt verderop in deze rapportage terug.

Het Koninkrijksbestuur was bekend met de vanaf 1979 lopende afspraken over haar handelen voortkomend uit het Geneva Verdrag voor Lange afstand en Grensoverschrijdende Luchtvervuiling, dat in 1983 werd bekrachtigd.

DIENT CENTRAAL MILIEUBEHEER RIJNMOND ONDERZOEKT

Mede naar aanleiding van het onderzoeksrapport uit Venezuela kreeg de Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond (DCMR) de opdracht om een situatieonderzoek te verrichten. Wederom waren de conclusies vernietigend.

Enkele citaten uit de samenvatting van het DCMR-rapport uit 1983: *“Door twee medewerkers van de Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond is een onderzoek gedaan naar het milieuhygiënisch functioneren van de Shell-raffinaderij op Curaçao. Door gesprekken met Shell-medewerkers en bezoeken aan de installaties is een goede indruk verkregen van de redenen waarom milieuoverlast wordt veroorzaakt.*

Met name de maatregelen om luchtverontreiniging tegen te gaan zijn onvoldoende (...).

De continu zeer hoge uitworp van zwaveldioxide op relatief lage schoorstenen vormt het grootste probleem.

Gezien het feit dat de raffinaderij veelal olie uit Venezuela verwerkt, is aan de continue uitworp op korte termijn weinig te verbeteren (...).

Voor verlaging van de uitworp van roet en stank moeten eveneens op korte en lange termijn maatregelen worden genomen om te trachten de benedenwinds van Shell gelegen woonwijken weer te leefbaar te maken (...).

Een belangrijke maatregel die op korte termijn moet worden genomen, is een verbod om gedurende langere tijd gas via de fakkel af te laten. Zo nodig moet een installatie worden gestopt (...).

Metingen van de concentraties in de atmosfeer benedenwinds van de raffinaderij tonen aan dat de luchtverontreiniging invloed heeft op de gezondheid van de bewoners. Schiedam, maart 1983”.

Belangrijk is het gegeven dat DCMR concludeerde dat de onherstelbare schadelijke gevolgen, veroorzaakt door de verouderde staat van de Shell-raffinaderij, niet op korte termijn konden worden voorkomen zonder de raffinaderij praktisch stil te leggen.

Dit gegeven speelt later een grote rol van betekenis in relatie tot de rechtmatigheid van de overdrachtsovereenkomst van 1985, maar het is ook indicatief voor het onrechtmatig handelen én het plegen van misdaad met voorbedachte rade vanaf dat moment (1983).

Het was immers toen zeker bekend dat continueren tot verdere onherstelbare gezondheidschade zou leiden.

Uit het DCMR-rapport kwam naar voren dat bij de uitstoot op Curaçao van schadelijke chemische-, organische- en toxische stoffen, alle grenzen van de toelaatbare normen in extreme mate werden overschreden.

Uit de meetcijfers bleek het volgende:

SO ₂ -normen en metingen (µgr/m ³)			
Normen per land (1983)	50 - percentiel	98 - percentiel	Max. dagwaarde
West-Duitsland	140	400	400
Nederland	75	250	500
USA	80	-	375
Japan	65	-	120
EEG	120	350	-
Metingen			
Rotterdam (1981), hoogste waarde	65	190	400
Curaçao (1982) hoogste waarde	412	> 700	> 1.000

Bron: Been en Waque, 1983

DCMR: *“De gemeten waarde op Curaçao is ongeveer viermaal hoger dan elders in de wereld geaccepteerde maxima. Dit betekent dat er sprake is van een aantasting van de gezondheid van mensen die deze concentraties continu inademen. De waarnemingen van dr. Westerman in de periode 1973 – 1978 wijzen ook in deze richting”.*

Met dit rapport wist iedereen wat de onherstelbare schadelijke (en dodelijke) gevolgen waren bij blootstelling van mensen – met name kinderen – aan dit soort extreem hoge gehalten van onder meer SO₂, NO₂, etcetera. Het gaat om duizenden mensen van de bevolking van Curaçao.

Hieraan mogen conclusies worden verbonden voor wat betreft de kennis die ook het Rijksbestuur gehad moet hebben.

DE INLEIDING VAN HET SHELL-SCHANDAAL

Na de aankondiging van de wens om te vertrekken, stelde Shell eind 1984 vier voorwaarden aan de Nederlands-Antilliaanse regering om haar aanwezigheid en de raffinaderij op Curaçao toch veilig te stellen.

In de wetenschap dat de Antilliaanse overheid geen grote financiële risico's kon nemen, was een van de voorwaarden: een tweederde participatie van de Nederlandse Antillen in de raffinaderij, wat neerkwam op 135 miljoen USD.

De overige drie voorwaarden waren¹⁹:

- ◇ “Dagelijkse levering van 50.000 vaten ruwe olie uit Venezuela, bovenop de toenmalige leveranties, en met een output van hooguit 250.000 barrels”.
Hoe had de Nederlands-Antilliaanse regering dit oliebeleid ooit in Venezuela kunnen afdwingen? Of werd deze voorwaarde opgesteld in ‘een achterkamertje’ tussen Shell (Nederland) en PdVSA, om Curaçao het idee te geven dat ze echt iets in de melk te brokkelen had op geopolitiek niveau?

- ◇ “De minimum winstbelasting van 15,5 miljoen dollar moest verdwijnen”. Dit zou betekenen dat Shell wederom ‘volledige’ vrijstelling van belastingen had. Met een omzet van 3 miljard per jaar betekent dit een winstbelasting van ruim een half procent.
- ◇ “De loonkosten moesten omlaag, middels het naar huis sturen van eenderde van het in 1985 bij Shell werkende personeelsbestand én het verlagen van de overige salarissen”.

Nu stond Shell op het eiland al bekend als een ‘moderne slavendrijver’. In 1969 had het beloningssysteem van Shell immers ook al voor een grote burgerlijke opstand gezorgd, omdat het extreme en discriminatoire klassenverschillen in de hand werkte.

Mogelijk is dit de eerste poging van Shell geweest om onder haar schadeaansprakelijkheid uit te komen, namelijk door de Antilliaanse overheid ‘mede-eigenaar’ van het probleem te maken.

Opmerkelijk is dat Venezuela - als olieleverancier - niet akkoord kon gaan met het totale pakket van vier voorwaarden²⁰. In de tussentijd werd er heimelijk druk gewerkt aan een andere oplossing, mede op basis van het rapport dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken van Venezuela reeds in 1982 had laten opstellen.

Opmerkelijk was ook de rolverdeling in het spel richting Antillen/-Curaçao. Het Nederlandse bestuur besloot pas in 1985 een formele ‘bemiddelingsrol’ op zich te nemen om het Venezolaanse PdVSA en Shell nader tot elkaar te brengen, op Curaçao gonsde de noodbel²¹.

Gediscussieerd werd toen over een zogenaamd vangnetsysteem. In dit systeem werd een prijsstructuur besproken, waarbij Shell zich zou verplichten om een eventueel te lage prijs voor grondstoffen aan Venezuela te compenseren.

Volgens Shell paste dit echter niet in een vangnetsysteem.

Verder vonden de Venezolanen alleen een permanente regeling aanvaardbaar, in plaats van de vijf jaar waarover gesproken werd in het vangnetsysteem, om duidelijk te maken dat Venezuela niet uit commerciële overwegingen tot een regeling zou besluiten.

Daarnaast moesten er ingrijpende investeringen gedaan worden in de verouderde raffinaderij en zou Shell een meerderheidsbelang in de raffinaderij moeten behouden. Shell voelde hier, zeker op het punt van de investeringen, niets voor.

HET MOTIEF VAN SHELL OM CURAÇAO TE DUPEREN

De houding van Shell doet de vraag opdringen of niet bewust werd aangestuurd op een patstelling. Dit was namelijk zeer in het voordeel van Shell en PdVSA.

Er kwam geen consensus over het vangnetsysteem en Shell kondigde de sluiting van de raffinaderij aan per 1 oktober 1985, slechts drie maanden na deze onderhandeling.

De prognoses van de gevolgen van het vertrek waren, zoals bekend, schrikbarend.

De sloop van de raffinaderij alleen al zou honderden miljoenen gaan kosten. Zeer opmerkelijk en verdacht is dat er nimmer een claim namens de Antilliaans-Curaçaose samenleving bij Shell is neergelegd voor de toegebrachte (milieu)schade aan het eiland. Gedurende het gehele onderhandelingsproces is het vergoeden van de schade nooit ter tafel gebracht, terwijl deze schade opliep in de ‘miljarden’.

HEIMELIJKE VERSTANDHOUDINGEN EN COLLUSIE

In deze periode was er ook een politieke discussie in Nederland gaande. Deze discussie moet in dit verhaal worden meegenomen, want het is kenmerkend voor de rol van de Nederlandse overheid.

Er waren onderhandelingen met Esso en Shell afgerond in Nederland, bekend als ‘het Herenakkoord’. In dit Herenakkoord was bepaald dat de oliemaatschappijen niet belast werden op de extra aardgasbaten die zij ontvingen door de verhoging van de aardgasprijs.

Als tegenprestatie moesten de maatschappijen garanderen dat deze extra winsten in Nederland werden geherinvesteerd.

Het schrikbeeld van een uit Curaçao vertrekkend Shell was voor de Tweede Kamer aanleiding om te vragen of het Herenakkoord daarom ook van toepassing kon zijn op het Koninkrijksgebied Antillen. De toenmalige Minister van Economische Zaken vond van niet.

Zijn motivaties om hier nee op te zeggen zijn van verschillende zijden tegengesproken²², en dringen vraagtekens op voor wat betreft hetgeen zich in de achterkamertjes van het Nederlandse bestuur in termen van heimelijke verstandhoudingen met Shell afspeelde, teneinde vrijwaring voor de astronomische schade te realiseren.

Odell hierover²³: *“Shell vertrok te vroeg, ze had hoge winsten kunnen maken als ze geïnvesteerd had in de raffinaderij. Het vertrek was voornamelijk gelegen in de houding van de Nederlandse overheid. Het Herenakkoord tussen Shell, Esso en de overheid om de extra aardgasbaten dankzij de hogere gasprijs te herinvesteren in Nederland, had ook voor de Nederlandse Antillen moeten gelden. Ik heb nooit begrepen waarom dit niet mogelijk was”*.

HET SHELL-SCHANDAAL WORDT EEN FEIT

Na het stuklopen van het vangnetsysteem stelde Venezuela voor een meerderheidsbelang in de raffinaderij te nemen, mits de Antilliaanse regering bereid zou zijn tot een minderheidsparticipatie. Dit is opmerkelijk gezien de houding voordien tijdens onderhandelingen.

De raffinaderij zou verder produceren onder een door PdVSA op te richten N.V., genaamd ISLA.

Deze timing was perfect, want PdVSA kon nu als enig overgebleven partij eisen, dat alles wat Shell was toegezegd gedurende de onderhandelingen in de maanden daarvoor, ook voor PdVSA zou moeten gelden²⁴.

Ten gunste van Shell was gesproken over: *“Shell kan in de toekomst nooit meer op enig gebied aansprakelijk gesteld worden, en ontvangt daarmee algehele vrijwaring voor aangerichte (i.c. aan te richten) en onherstelbare schade²⁵”*.

Uiteindelijk kwam het niet tot overname van de raffinaderij door PdVSA (ISLA), maar tot de meest ongunstigste uitslag voor de Curaçaose gemeenschap, namelijk tot een huurovereenkomst met ISLA.

Natuurlijk was Shell niet de verhuurder, hoewel men zich af kan vragen waarom niet.

Er is een uiterst dubieus akkoord met de Antilliaans-Curaçaose bestuurders aan vooraf gegaan, op advies van Nederland, waarbij de Curaçaose samenleving voor 1 USD eigenaar is gemaakt van alle verschillende werkmaatschappijen en bezittingen van Shell én daarmee ook eigenaar werd van de miljarden schade.

Shell kreeg daarvoor volledige vrijwaring en bespaarde miljarden door het ontduiken van de aansprakelijkheid voor alle aangerichte schaden en de ruim 350 miljoen USD ontmantelingskosten²⁶.

HET SHELL-SCHANDAAL WORDT VERVOLGD - GEVOLGSCHADE

Ook PdVSA ontving wat het heimelijk van Shell had afgedwongen om mee te doen. Bestuurders en desbetreffende onderhandelingsverantwoordelijken hadden ‘op advies’ in de huurovereenkomst het volgende geregeld voor PdVSA: *“Volledige vrijstelling van alle belastingen, rechten of heffingen welke samenhangen met het drijven van de raffinaderij en de levering, het verhandelen en opslaan van aan haar, dan wel aan derden toebehorende aardolie en –producten, door haar verwerkt of voor haar bestemd (...)”*.

Wat volgde is het ISLA-schandaal, de mensonterende continuering van het beschadigen van meer dan 12,5 % van de bevolking van Curaçao door normoverschrijdende uitstoot van chemische-, organische- en toxische stoffen²⁷.

Het internationale recht inzake de rechten van de mens was reeds toen vrij duidelijk over dit soort zaken.

De daden van Shell en het toenmalige bestuur van de Nederlandse Antillen, met medeweten en medeplichtigheid van het Rijksbestuur, zijn op basis van mensenrechten te classificeren als ‘misdaden tegen de mensheid’ en wat heet ‘met onherstelbare en dodelijke gevolgen en schade’.

Het besluit van de Nederlandse Antillen draagt daarbij de signatuur van de Kroon.

IS DE KROON DER NEDERLANDEN AANSPRAKELIJK?

Naast het sentiment op de beurs heeft een daarmee in verband staand motief aan de basis gestaan van de onrechtmatige rechtshandeling die Shell in 1985 heeft begaan: *‘de noodzaak om onder de aansprakelijkheid voor de aangerichte onherstelbare schade uit te komen, die opliep in de miljarden, en daarbij de noodzaak om potentiële risico’s voor wat betreft schadevergoedingsaansprakelijkheden te elimineren’*.

En hier komt het Koninkrijksbestuur weer om de hoek kijken als aandeelhouder/-mede-eigenaar van Shell, met de nadruk op enerzijds haar belang bij vrijwaring van aansprakelijkheden voor Shell, anderzijds op de opportune omstandigheid waarin het Rijksbestuur verkeerde om (ogenschijnlijk) ongestraft aan organisatiecriminaliteit en misdaad deel te nemen, en haar medewerking te verlenen aan het afdekken van strafbare feiten.

Vreemd is dat het enige orgaan dat nog van enige controlerende betekenis kon zijn, de Staten-Generaal der Tweede Kamer, reeds toen al op de hoogte was van mogelijke bestuurlijke criminaliteit in relatie tot Shell. Dit mede als gevolg van collusie bij het toenmalige Herenakkoord.

De vraag dringt zich op of het besluiten over het lot van de Staat Antillen/-Curaçao niet van Rijksbelang is, en zo ja, waar hebben de Leden van de Staten-Generaal de inspirerende kracht gevonden om akkoord te gaan met verdere beschadiging van een deel van de bevolking van Curaçao, zonder enig uitzicht op verandering in de nabije en verre toekomst? Overigens was het Rijksbestuur ook bekend, of ze had bekend moeten zijn, met de aanstaande structurele economische crisis die Curaçao te wachten stond.

Dit laat onverlet dat het Rijksbestuur, conform de Rechtsorde van het Koninkrijk der Nederlanden, de waarborgingsverplichting droeg als het aankwam op de rechten van de mens, en dus ook de rechten van mensen – Koninkrijksburgers – op Curaçao.

CURAÇAO IS BANKROET

Opmerkelijk is dat het bijna twintig jaar heeft moeten duren om de conclusie te trekken die feitelijk reeds toen getrokken had moeten worden: Curaçao is bankroet.

Het kenmerkt ook het bestuurlijke niveau in Den Haag, hoe men op dit moment oorzaak en gevolg verwisselt en hoe ook aan Haagse zijde de discussie lijkt te vertroebelen. Alsof de huidige (2003) financiële situatie – en een mogelijk aanstaand faillissement van Curaçao – niet ‘slechts’ een gevolg is van vroeger genomen beslissingen. Het betreft hier het epidemisch effect, zoals Van den Heuvel beschrijft. De heisa en commotie door het Rijksbestuur en parlementariërs over de bijna twee miljard schuldenlast van Curaçao, dient geplaatst te worden in het licht van de afwenteling van een schadelast van meer dan twee miljard USD in 1985. Was de schadelast niet een net zo grote bedreiging voor de toekomst van de Curaçaose gemeenschap, als de ontwikkeling van schuldenlast die erop volgde? En voor een getrouw beeld van de situatie anno 2003 moet helaas de huidige schuldenlast opgeteld worden bij de achtergelaten schadelast.

HET WURGCONTRACT – LEGITIMATIE VAN HET ISLA-SCHANDAAL

Het handelen van Shell én de betreffende Koninkrijksbestuurders is echter altijd gericht geweest op een onrechtmatig doel: het opzettelijk werken naar en creëren van die omstandigheden die moesten leiden tot een vrijwaring van aansprakelijkheden, afdekken van strafbare feiten en afwenteling van schuld op derden.

Daarbij heeft onder meer het toenmalig opgerichte Consultatief Mechanisme gediend als vehikel om strafbare feiten af te dekken. Het afdekken van bijvoorbeeld de wijze waarop PdVSA bij het spel werd betrokken en om deel te nemen in onrechtmatige handelingen en misdaad.

Dit laatste wordt bevestigd door een verklaring van dhr. Volkornborn, toenmalig president-directeur van PdVSA, waarin hij onder meer zegt: “ (...) hoewel de ISLA-

raffinaderij in eerste instantie niet goed paste binnen de commerciële strategieën van Petroleos de Venezuela (...)”.

Met andere woorden: PdVSA had geen enkel belang bij de olieraffinaderij van Shell op Curaçao dus, wat is hen dan aangeboden om toch een huurovereenkomst aan te gaan?

PdVSA kreeg van Shell een lucratief aanbod, met recht *‘An offer you can’t refuse’*. En dit alles met behulp van onder meer Antilliaans-Curaçaose bestuurders die op het gebied van de olie-industrie van toeten nog blazen wisten:

Men kon:

- (1) ongestoerd extreem normoverschrijdende olie raffineren voor wat betreft luchtvervuiling;
- (2) de kosten beperkt houden tot leasekosten;
- (3) belastingvrijstelling genieten voor alles wat met de olieraffinaderij te maken heeft.

SCHENDING VAN FUNDAMENTELE MENSENRECHTEN

Het aanbieden van dergelijke regelingen onder de bekende omstandigheden is het opzettelijk en met voorbedachten rade schenden van mensenrechten, plegen van omkoping, corruptie, misleiding, et cetera.

Veel was blijikbaar geoorloofd om onder een aansprakelijkheid uit te komen die het gevolg was van aangerichte en onherstelbare schade. Aanwezige schaden waarover reeds in 1978 en 1983 voldoende onderbouwing op papier bestond²⁸.

Gegeven de kennis van de situatie in de periode rondom 1985 én de gevolgen van het eigen handelen, rest de vraag: welk moreel besef leeft er eigenlijk bij de Kroon en het Rijksbestuur der Nederlanden?

3. Heimelijke verstandhouding: *‘Het ISLA-schandaal’*

INLEIDING

In dit hoofdstuk zal *‘het ISLA-schandaal’* worden toegelicht. Het ISLA-schandaal staat voor de vele schadevormen die het (in)directe gevolg zijn van de overdracht die in 1985 heeft plaatsgevonden. Het staat daarmee voor de gevolgschade die van het handelen van Shell is uitgegaan op Curaçao, in samenwerking met de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit op Curaçao.

Hierbij werden willens en wetens rechtshandelingen aangegaan waarvan ‘voor de overdracht’ bekend was dat de Rijkssamenleving op Curaçao daarmee onherstelbaar zou worden beschadigd én benadeeld.

Willens en wetens benadelen. Is een rechtshandeling die op grond daarvan tot stand komt rechtsgeldig, en niet op zijn minst vernietigbaar?

De conclusies uit het Venezolaanse onderzoeksrapport uit 1982 en het DCMR-rapport uit 1983 laten niet veel aan de verbeelding over voor wat betreft de staat waarin de olieraffinaderij verkeerde bij overdracht en het antwoord op de vraag of het verantwoord was om haar operationeel te houden.

Waren allen die betrokken waren bij de onderhandelingen dan niet bekend met de onherstelbare schade die aan Koninkrijksburgers op Curaçao reeds werd (en bij continuatie zou blijven worden) aangericht?

Dit hoofdstuk zal naast de vorige en komende hoofdstukken als achtergrond dienen bij de vraag: is de Kroon en het Rijksbestuur der Nederlanden niet formeel en moreel eindverantwoordelijk in deze?

Lokale autonomie op de Antillen en Curaçao, een corrupt bestuursysteem, pseudo-waarborgingsverplichtingen. En dan zijn er de medeplichtige inspanningen van Rijkszijde, de relatieve geïsoleerdheid als eiland in het Caribische gebied en een structureel gebrek aan intern redres.

Met welk belang?

Anno 2003 is er aan de zich voltrekkende gevolgschade op Curaçao nog steeds geen einde gekomen. Geen eind aan de schade die wordt aangericht aan Koninkrijksburgers, geen eind aan het overtreden van fundamentele mensenrechten en kinderrechten, geen eind aan ondeugdelijk bestuur en geen eind aan de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit die er heerst.

MACHTSBEDERF, CORRUPTIE EN STATE CRIMES

Sinds 1985 speelt ook ISLA/-PdVSA een prominente rol in dit geheel. Dit geldt voor de onherstelbare schade die aan mensen en kinderen wordt aangericht, alsmede voor de overtreding van fundamentele mensenrechten, kinderrechten en internationaal humanitair recht.

Binnen het kader van deugdelijk bestuur springen in het oog de positionering van ex-ISLA-werknemers op bestuurfuncties en ambtelijke kaderfuncties in relatie tot Volksgezondheid en Milieu.

De Milieudienst Curaçao is verantwoordelijk voor onder meer het opsporen van strafbare feiten en illegale praktijken, het registreren en documenteren van bewijsmateriaal en het optreden wanneer onrechtmatige handelingen of illegale praktijken door ISLA worden begaan²⁹.

Uit veel interviews in het kader van diverse onderzoeken³⁰ werd door geïnterviewden aangegeven dat: *“conclusies in onderzoeken die verband houden met de problematiek omtrent de raffinaderij ‘altijd’ onder het hoger toezichthoudend oog van de ISLA-directie tot stand komen”*. Zo wordt de publieke zaak ook op ambtelijk niveau ten gunste van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit op slot gezet.

Waarom geen volledig onafhankelijke onderzoeken? Waarom geen objectieve waarheidsvinding en waarom vooral geen vastlegging van de werkelijkheid?

PAPIER IS GEDULDIG

Waar organisatie- en bestuurlijk criminelen en de ISLA, evenals Shell en het Koninkrijksbestuur, zich echter allen lelijk op lijken te verkrijgen is één vast gegeven: *‘papier is geduldig’*.

Anno 2003 is er een reeks aan documentatie en publicaties beschikbaar, vaak opgesteld om de beeldvorming te manipuleren. Dit levert uiterst gedetailleerd bewijsmateriaal op wanneer zij aan elkaar worden gekoppeld en tevens vanuit volgtijdelijk perspectief worden beoordeeld. Wat blijkt? Een veelheid aan contradicties, misleidende informatie, onwaarheden, geknoei met cijfers, en zo nog meer onjuistheden.

Wat nu volgt is een labyrint van gegevens en een opeenstapeling van bewijs van willens en wetens benadelen, van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, (ambts)delicten, onrechtmatig handelen en van het overtreden van fundamentele mensenrechten. Om kort te gaan: illegale praktijken en misdaad tegen de mensheid.

Uit de bestudeerde rapportages en onderzoeken wordt geciteerd, waarbij zowel de onderzoeksinformatie en de conclusies, als de soms zeer uitgesproken mening van de onderzoekers van belang is voor het totaalbeeld. De citaten moeten gezien worden in de tijd waarin het onderzoek is gehouden en het rapport is opgeleverd. De citaten worden gevolgd door een afsluitende vraag.

Als uitgangspunt wordt genomen het bepaalde in de Rechtsorde van het Koninkrijk der Nederlanden en het Statuut uit 1954.

Citaten uit de Toelichting op het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden (1954)

De zorg en de verwezenlijking in de landen van fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur is een taak van de landen. Het is echter in het belang van het Koninkrijk dat deze taak inderdaad wordt vervuld.

Het Koninkrijk moet de daarvoor geëigende maatregelen nemen, indien in een land deze rechten en vrijheden, deze rechtszekerheid en dit behoorlijk bestuur niet bestaan.

Wanneer in het land zelf geen redres van een ontoelaatbare toestand mogelijk zou blijken te zijn, kan het nemen van een maatregel in overweging komen.

Hoe staat het met de zorg voor fundamentele menselijke rechten en hun rechtszekerheid in geval van overtreding van deze rechten op Curaçao in de afgelopen twee decennia, en blijkt redres van een eventueel ontoelaatbare situatie mogelijk?

Citaten uit het rapport voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken van Venezuela (1982)³¹

Bijgevolg is het gebied (...) verontreinigd door voor de gezondheid schadelijke SO₂-concentraties. In het algemeen liggen de TSP-concentraties verrassend hoog. Aangenomen dat de gegevens uit dit onderzoek representatief zouden zijn voor het gehele jaar, dan wordt de norm - vastgesteld door de EPA (VS) - gemiddeld met een factor 2,2 overschreden (...).

Interessant is om op te merken dat, hoewel in het bevolkingsgebied Wishi de hoogste absolute waarde voor SO₄ werd gemeten, daaraan de laagste K.F. gekoppeld is. Dit wijst erop dat drie andere bevolkingsgebieden veel ernstiger door SO₄ zijn verontreinigd.

In het bevolkingsgebied Piscadera komen daar mogelijk de emissies van de elektriciteitscentrale nog bij.

In het bevolkingsgebied Wishi treft men veel hogere verontreinigingsconcentraties aan. Het is ongetwijfeld zeer goed mogelijk dat er aangrenzende bevolkingsgebieden zijn waar nog hogere concentraties voorkomen.

Als men de gegevens uit het herziene werk van Ferris (1978) betreffende de effecten van de luchtverontreiniging beschouwt, kan gesteld worden dat de SO₂-, TSP- en SO₄-concentraties onder de rook van de raffinaderij schadelijk zijn voor de gezondheid.

De hoge SO₂-, TSP- en SO₄-concentraties kunnen de vele gevallen van ziekte aan de ademhalingswegen verklaren (Westerman, 1977).

Had de overdracht van een raffinaderij die dusdanig ernstige en onherstelbare schade aanricht(te) aan een Koninkrijksamenleving überhaupt mogen plaatsvinden, de onherstelbare gevolgschade van zo'n overdracht in overweging nemende?

Citaten uit het DCMR-rapport: Milieuonderzoek Shell Curaçao (1983)³²

Aan de bewoners van Marchena, Wishi, Gasparitu, Roosendaal (...). Dat ze verlost mogen worden (...).

De gemeten waarde op Curaçao is ongeveer viermaal hoger dan de elders geaccepteerde maxima. Dit betekent dat er sprake is van een aantasting van de gezondheid van de mensen die deze concentraties continu inademen.

Bij deze concentraties zal een verhoogde aantasting van de ademhalingsorganen zijn te verwachten. De waarnemingen van dr. Westerman in de periode 1973 - 1978 wijzen ook in deze richting.

De SO₂-waarden benedenwinds van de raffinaderij zijn een factor 100 á 200 hoger dan de meetwaarden op de schone kant van het eiland.

Uit de meldingen van de bewoners van de getroffen gebieden en de weinige eigen waarnemingen, moet worden geconcludeerd dat regelmatig van een grote roetneerslag sprake is. Gezien het synergetisch effect op de volksgezondheid van roet en SO₂, is bij de hoge SO₂-belasting de roetbestrijding van des te meer belang.

Ten westen van de raffinaderij is tot op een afstand van meer dan 2.000 meter de aanwezigheid van de raffinaderij continu te ruiken. Overheersend is de stank van zwavelwaterstof en merceptanen.

Op meerdere plaatsen lekt vanuit de raffinaderij olie in het Schottegat. Aan deze lekkage moet zo snel mogelijk een eind worden gemaakt.

Een mogelijke bron van waterverontreiniging zijn de schepen die olie komen laden en lossen.

In het algemeen kan worden gesteld dat de milieubelasting het gevolg is van een combinatie van verouderde, slecht onderhouden installaties (...).

Mag een raffinaderij in deze staat en met de bekende schade die zij aanricht worden overgedragen, laat staan aan een gemeenschap – de publiek zaak – binnen het Koninkrijk, die de kennis en expertise op het gebied van olieraffinaderijen ontbeert?

Citaten uit het rapport: Milieu als wisselgeld (1992)³³

Recente gegevens rond de milieuverontreiniging door de raffinaderij op Curaçao zijn niet voorhanden. Metingen worden nauwelijks uitgevoerd en als het gebeurt, dan doet Refineria Isla S.A dit zelf, zonder haar gegevens openbaar toegankelijk te maken. Wel kunnen uit de technische gegevens en de ouderdom van de raffinaderij indrukken verkregen worden van de milieusituatie rond de raffinaderij. Daarnaast is in 1983 door de Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond een onderzoek verricht naar het functioneren van de raffinaderij van Shell Curaçao N.V.

Zoals eerder gesteld, heeft Shell Curaçao N.V., zeker in de periode 1983-1985, nauwelijks nog investeringen van naam gedaan.

De investeringen die na 1986 gedaan zijn door PdVSA betreffen voornamelijk normaal onderhoud en zijn niet afdoende geweest om de emissies te reduceren. Hierbij kan dus aangenomen worden dat de milieusituatie rond de raffinaderij in 1991 niet structureel anders is dan de situatie van 1983. Van verschillende kanten (Refineria di Korsou, Milieudienst, Milieumanagement van Refineria Isla S.A) is dit ook bevestigd.

Het rapport van de DCMR uit 1983 geeft allereerst inzicht in de verschillende verontreinigingen die veroorzaakt worden en gaat vervolgens in op de toestand van de productie-installaties van de raffinaderij die de grootste emissies hebben. Het vertrek van Shell uit Curaçao was in 1983 nog niet bekend.

De luchtverontreiniging die veroorzaakt wordt, is voornamelijk ten westen van de raffinaderij merkbaar. Belangrijkste verontreinigend gas dat vrijkomt uit de raffinaderij is zwaveldioxide. Hiervan is de gemeten waarde op Curaçao ongeveer 4 maal hoger dan de elders ter wereld geaccepteerde maxima. Bij deze waarden

(dagwaarde van $> 1.000 \mu\text{g}/\text{m}^3 \text{SO}_2$) zal een verhoogde schadelijke aantasting van de ademhalingsorganen te verwachten zijn.

De Pan American Health Organization (PAHO) wijst erop dat bij een jaargemiddelde hoger dan $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$ al verhoging van de frequenties van zowel de respiratoire ziekteverschijnselen als respiratoire ziekten (acute bronchitis en longontsteking) zijn vermeld in de literatuur.

Het langdurig blootstaan aan het SO_2 en de luchtdeeltjes, heeft daarnaast invloed op de verhoging van het sterftecijfer, veroorzaakt door hart- en ademhalingsziekten.

Bij een hoge SO_2 -belasting is roetbestrijding van extra groot belang, gezien het synergetisch effect van beide stoffen op de volksgezondheid. Benedenwinds van de raffinaderij is een zeer grote roetbelasting gemeten. Ook de waterverontreiniging – thermisch en chemisch – was aanzienlijk.

Uitgaande van de internationale norm voor grondconcentratie van SO_2 van $150 \mu\text{g}/\text{m}^3$, die veelal hoger ligt dan nationale normen, kwam DCMR in 1983 tot een scala van te nemen maatregelen.

Van de gedane voorstellen zijn zeker de lange termijnmaatregelen nooit gerealiseerd. De zwavelproblematiek is anno 1992 nog even groot als in 1983.

De Milieudienst van Curaçao is een kleine dienst, die de afgelopen jaren sterk is ingekrompen qua personeel en financiële middelen. Op technisch gebied schiet de milieudienst dan ook tekort. Zo kunnen geen metingen naar emissies gedaan worden en worden veel zaken uitbesteed door de Milieudienst van Curaçao. Dit geldt ook voor de emissiemetingen, die aan PdVSA zijn uitbesteed.

De Dienst Openbare Werken heeft tot taak zorg te dragen voor riolering en afvalwaterzuivering op Curaçao.

De Dienst Economische Zaken is het ambtelijke orgaan ter ondersteuning van de gedeputeerde met de portefeuilles van Economische Zaken, Energie en Raffinaderij.

Het Milieubeleid op Curaçao legt tot op heden (1992) geen beleids- of milieubeperkingen op aan het raffinageproces.

Ook in de toekomst zal geen harde aanpak verwacht kunnen worden, gegeven de beleidsplannen, de problemen bij de ambtelijke diensten en het feit dat Curaçao (door het Shell-schandaal) zelf eigenaar is geworden van de raffinaderij.

De verantwoordelijke ambtelijke diensten ontberen personeel en de middelen om een minimale vorm van milieubeleid neer te zetten, zeker waar het gaat om handhaving en controle. Ook hieraan zal in de toekomst niet veel veranderen.

In het milieubeleidsplan wordt expliciet vermeld dat milieubeleid alleen daar mogelijk is, waar het niet ingaat tegen economische belangen.

Dient menselijke maat zondermeer te wijken voor economische belangen, en worden hiermee geen fundamentele mensenrechten overtreden indien dit in wijken onherstelbare schade en mogelijk vroegtijdige dood tot gevolg heeft?

Oriëntatiemissie DCMR (1994)

In diverse recente rapporten wordt de milieusituatie op Curaçao als ernstig beoordeeld. In steeds bredere kring raakt men ervan doordrongen dat er op korte termijn drastische maatregelen nodig zijn om de milieuverontreiniging een halt toe te roepen en terug te dringen.

Een langer bestaande situatie van normoverschrijding kan worden aangepakt als de vervuiler tenminste valt aan te wijzen en is aan te spreken (bronidentificatie en historische verontreiniging). Zo kan PdVSA bijvoorbeeld contractueel worden aangesproken op een overschrijding van luchtnormen. Normoverschrijding zou kunnen worden opgevat als contractbreuk.

Dergelijke maatregelen lossen het milieuprobleem niet op, maar voorkomen wel dat delen van de bevolking onaanvaardbare risico's blijven lopen. Luchtverontreiniging dringt relatief gemakkelijk door tot de mens, omdat verspreiding via de lucht snel en gemakkelijk gaat. Er is dan ook een vrij directe relatie tussen luchtverontreiniging en gezondheidsrisico's. Om deze reden wordt er veel aandacht besteed aan luchtverontreiniging, zowel in het Foster Wheeler-rapport als in het DCMR-project.

Op grond van eerste globale inspectie (1994) van de PdVSA, valt te betwijfelen of de PdVSA de Foster Wheeler-normen al haalt.

DCMR heeft veel begrip voor de moeilijke positie van de onderhandelingsdelegatie van het eiland Curaçao tijdens de onderhandelingen met PdVSA. Echter, of de milieubelangen voldoende tot hun recht zijn gekomen blijft een punt van zorg.

Als referentiekader gaat DCMR niet uit van de West-Europese normen, omdat deze voor de oude raffinaderij niet logisch haalbaar zijn. Met de in de lease-overeenkomst bepaalde maatregelen wordt de milieubelasting niet teruggedrongen tot een aanvaardbaar niveau.

Voor wat betreft de handhaving van de PdVSA-raffinaderij, geldt dat de zaken iets anders liggen. In de overeenkomst is een aantal afspraken gemaakt waarbij het bedrijf heeft beloofd zich daar met ingang van 1 januari 1995 aan te zullen houden. Of dit ook werkelijk het geval zal zijn is op zijn zachts gezegd onzeker, gezien de (on)mogelijkheden in de bedrijfsvoering van de (verouderde) raffinaderij. Ook als een tijdelijke vergunning van kracht wordt, zal handhaving om een aantal redenen moeilijk zijn.

Hoewel functioneel gescheiden, bestaat er tussen het bestuurscollege (BC), Refineria di Korsou (RDK) en de raffinaderij zelf (PdVSA) een sterke onderlinge relatie.

De boetes of dwangsommen als mogelijk resultaat van optreden zullen door Curaçao als overheid worden geïnd en wellicht als eigenaar van de raffinaderij "*zelf moeten worden betaald*". Deze broekzak-vestzak situatie vormt voor Curaçao een reëel dilemma. Ook de nieuwe wetgeving is niet optimaal, zelfs als er geen sprake zou zijn van een broekzak-vestzak situatie, omdat de hoogte van de boetes in de Hinderverordening zo laag zijn dat er weinig effect van zal uitgaan zolang deze boetes niet drastisch worden verhoogd.

De gang naar de rechter zal niet gemakkelijk zijn, zo stelt het rapport in 1992. Immers de raffinaderij moet nog tot 1999 een investeringstraject doorlopen.

De rechter zal deze positieve vooruitzichten zeer zwaar laten meewegen in zijn vonnis. Daar komt nog bij dat de beroepsmogelijkheid bij de eilandraad niet als onafhankelijk zal worden gekwalificeerd, zoals een Raad van State of het Openbaar Ministerie, een kolffe naar de hand voor een slimme advocaat³⁴.

De bewijsvoering bij emissie-overschrijdingen verloopt in de praktijk veelal moeizaam. Dit zal nog extra worden bemoeilijkt of wellicht zelfs onmogelijk worden gemaakt als er wellicht een nieuw energiebedrijf (BOO) wordt gevestigd in de buurt van of op het terrein van de raffinaderij.

De milieudienst is op de nieuwe situatie nog niet ingespeeld, evenmin als andere partners in dit proces.

Had het Rijksbestuur uit hoofde van overtreding van fundamentele mensenrechten, bekende organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, en ondeugdelijk bestuur op de Antillen en Curaçao, niet reeds in 1994 alsnog moeten ingrijpen?

DE ORDE IN DE ENERGIESECTOR

De energie- en watervoorziening is op Curaçao nauw verbonden met de olieraffinaderij. Niet in de laatste plaats omdat Shell een belangrijk deel van het natuurlijke zoetwaterreservoir heeft verbruikt om haar eigen bedrijfsvoering, wat overigens ook gevolgen heeft gehad voor de ecologische balans. Tot nu toe is de situatie rondom de raffinaderij aan de orde gekomen, maar de volledigheid vraagt om een kritische blik op de energiesector en het belangenspel waardoor deze sector wordt gekenmerkt. Temeer omdat juist ook hier collusie zichtbaar is en zorgt voor ondermijning van de publieke zaak en de deugdelijkheid van bestuur. Wat hierna volgt zijn citaten en constateringingen uit de Energie-beleidsnetwerkanalyse, op het vlak van duurzaam ontwikkelingsbeleid en transparantie van Overheids-N.V.'s.

Citaten uit het rapport: Energiebeleid op Curaçao, een beleidsnetwerkanalyse (1995)³⁵

Keer op keer worden welwillende ambtenaren van bovenaf tegengewerkt in hun streven een energiebeleid op poten te zetten. De Dienst Economische Zaken (DEZ), belast met het energievraagstuk en het maken van energiebeleid, werd volgens verschillende informanten geleid door een politiek benoemd Hoofd van Dienst. Hij was in de Energiecommissie niet meer dan *“een stroman”* van de directeur van het energiebedrijf KODELA, te weten de Effective Management Group (EMG)³⁶.

De expertise van zijn ambtenaren heeft hij meerdere malen gewoon terzijde geschoven. Volgens de informanten wist dit Hoofd van Dienst van *“toeten noch blazen”*, waar het op het energievraagstuk aankwam. Toch ging hij meerdere malen alleen naar vergaderingen van de Energiecommissie zonder zijn speciaal daarvoor aangetrokken energie-econoom te raadplegen en liet zich zo bijvoorbeeld het secretariaat van de Energiecommissie *“ontfutselen”* door de voorzitter van de commissie (KODELA/-EMG).

Een ambtenaar is gefrustreerd vertrokken, na een jaar lang in de Energiecommissie en binnen de dienst structureel te zijn tegengewerkt. Vervolgens werkte het Hoofd van Dienst, na het vertrek van voornoemde ambtenaar, ook passief en actief diens

opvolger tegen die als taak had een energiebeleidsdocument te formuleren. Het gefrustreerde vertrek van ambtenaren als gevolg van permanente tegenwerking, heeft tot een discontinuïteit van het ambtelijk apparaat geleid.

Dat de Hoofd van Dienst op het niveau van de ambtelijke overheid het scharnierpunt van beleidsontwikkeling werd, is hiermee naar voren gekomen. Hij kon de dienst op dit punt breken of maken.

Ranaweera³⁷ (1989) heeft kritiek op het feit dat de Gedeputeerden van Energiezaken en Economische Zaken binnen de Raad van Commissarissen van de Overheids-N.V.'s (KAE, KODELA en CurOil³⁸) de functie van President-Commissaris kan vervullen. Op puur formele gronden wordt een afwijzing van dit systeem bepleit, de Gedeputeerde heeft te weinig technische kennis van zaken om dergelijke Overheids-N.V.'s te leiden. Hij/-zij zal altijd een speelbal van de technisch onderlegde managers van de Overheids-N.V. zijn, welke zijn gedetacheerd door EMG.

De gevoeligheid voor corruptie van deze positie is volgens een informant uitzonderlijk groot, omdat er eenvoudigweg enorme bedragen om gaan in deze wereld (bijvoorbeeld voor de koop van verdamperturbines et cetera). Het is zeer onwaarschijnlijk dat daarbij niet "*geschoven*" wordt.

Hoe dan ook, meerdere informanten hebben de huidige Gedeputeerde van Energiezaken bestempeld als: "*Buitengewoon incapabel en een simpele halve zool*", en ook een "*stroman*". Volgens een informant is de Gedeputeerde "*de loopjongen voor de directies van KAE en KODELA*". Hij voert al hun orders uit en lobbyt voor al hun besluiten. Dit terwijl de overheidsdiensten ondertussen verstoken blijven van informatie van de Gedeputeerde.

Het argument dat de overheid hanteerde om deze constructie van politicus als President-Commissaris te verdedigen, snijdt volgens Silberie³⁹ (1995) geen enkel hout. De overheid stelt dat zij op deze manier probeert een vinger in de pap van de Overheids-N.V. te houden.

Een baantje van President-Commissaris wordt volgens Silberie (1995) in werkelijkheid alleen aangehouden voor politieke macht en patronage. Er zijn posities nodig voor politici (...) de Overheids-N.V.'s hebben geld, macht, prestige en snoepreisjes.

In de Raad van Commissarissen (RvC) van KAE en KODELA wordt de dienst namelijk in werkelijkheid uitgemaakt door de directeuren van KAE en KODELA/-EMG, niet door de President-Commissaris.

Het is hierbij goed stil te staan bij de officiële taak van de RvC: de directie te controleren ten behoeve van de aandeelhouder – het publiek.

De Gedeputeerde is, als lid van het Bestuurscollege van Curaçao, verantwoording verschuldigd aan de Eilandsraad (het hoogste controlerende orgaan op eilandniveau). Om deze controlerende taak naar behoren te kunnen uitvoeren moet de Eilandsraad uiteraard ook over up-to-date informatie beschikken.

KODELA beweert dat de Eilandsraad alle informatie krijgt die ze wil⁴⁰. Maar uit verschillende interviews is gebleken dat dit helemaal niet waar is.

De nutsbedrijven schrijven alleen een "*vanwege de droge financiële informatie*" zeer moeilijk leesbaar financieel jaarverslag, dat verder slechts dooddoenende

algemeenheden bevat. Bovendien wordt het vaak met meer dan een jaar vertraging verstrekt. De conceptversie ligt heel gewoon al die tijd te “vergeven”. Door dergelijke vertragingen is de democratische controle dan ook puur theoretisch.

Bovendien ontbeert de Eilandsraad vaak ook de expertise om een dergelijk financieel verslag te beoordelen. Er ligt dan wel een accountantsverklaring onder, maar een oordeel over investeringsbeslissingen kan “men” niet geven.

Een beleidsplan met beleidsintenties, investeringsplannen, doelstellingen en technische gegevens ontbreken de raad allemaal, hetgeen effectieve feedback op het functioneren onmogelijk maakt⁴¹. Het is een raadsel hoe de Eilandsraad haar controlerende taak zo naar behoren kan uitvoeren.

Dat het ambtelijk apparaat in geval van het energievraagstuk niet functioneert is een gegeven. De ambtenarij kan allerminst een politiek-onafhankelijke “vierde macht” vormen, wanneer zij in haar functioneren wordt gedwarsboomd door bestuur en een politiek benoemd diensthoofd.

Meerdere malen is er al op gewezen, dat de overheid weliswaar een zekere functie had, maar de facto liet zij het (tarief)beleid geheel aan de nutsbedrijven zelf over.

Op de korte termijn wordt echter alleen toegegeven aan het bedrijfsbelang van de elektriciteit- en waterbedrijven.

Juist omdat het energiebeleid niet goed in elkaar zit en omdat het beleidsspel vanuit een sterk gesloten energiekolom wordt gespeeld, is de behoefte aan publieke participatie groot⁴². De weerstand tegen deze participatie is echter minstens even groot, vooral bij de energiebedrijven, die zich wel sterk bundelen: “(...) *de huidige Energieraad (...) maakt feitelijk participatie onmogelijk*”⁴³.

Dat de energiebedrijven de Eilandsraad niet naar behoren van informatie voorzien is één ding, maar dat de Eilandsraadsleden zich ook niet kritisch opstellen en deze informatie niet opeisen is een ander verhaal.

De Gedeputeerde wordt niet ter verantwoording geroepen en het Bestuurscollege bleef buiten schot voor haar wanbeleid. De spaarzame aandacht die de problematiek wel in het parlement heeft gekregen, heeft echter tot heel vreemde gevolgtrekkingen geleid.

Zo werd de zeer acute drinkwaterproblematiek vertaald naar een studie die op de langere termijn de fusie van KAE en KODELA moest onderzoeken⁴⁴. In 1990 heeft Blackman⁴⁵ deze fusie echter al sterk afgeraden.

Het hoognodige energie-besparingsprogramma moest het afleggen tegen een windmolenpark dat vooral zichtbaar is, maar helemaal niet bakerverzettend. Slechts 1 á 1,5 % van de elektriciteit wordt er mee opgewekt.

De onzichtbare lekverliezen staan (in energie-inhoud) gelijk aan maar liefst 97 % van de totale elektriciteitsvoorziening. Terugdringing is noodzakelijk maar krijgt geen gevolg.

De overheid heeft hoegenaamd geen grip op het functioneren van de overheidsnutsbedrijven in de energiesector. Als gevolg van dit alles kan de sector zelf de lakens uitdelen, ze is ad-hoc-beleid gaan voeren, ingegeven door de korte termijn bedrijfseconomische overwegingen van de sector. Deze overheersing door de energiekolom heeft waarschijnlijk geleid tot een verbetering van [infrastructurele]

subsystemen en niet noodzakelijkerwijs tot een verbetering van het energiesysteem van de gemeenschap als een geheel⁴⁶.

In deze zeer chaotische situatie (waarin de hiërarchie van de relaties in de praktijk strijdig is met die in de theorie, en waarin de problemen zich in de loop der jaren hebben opgestapeld) zoekt men zijn heil in het laatste zogenaamde “*redmiddel*”, het aantrekken van buitenlands kapitaal om op de resten van de oude sector een nieuw systeem of nieuwe energie-infrastructuur te bouwen.

Voorlopig concluderend: “*De energiebedrijven hebben in de loop der jaren het beleidsspel geheel naar hun hand weten te zetten met als doel het eigenbelang van de energiebedrijven te laten prevaleren boven het algemene belang*”.

Op deze manier zijn er nog vele voorbeelden aan te geven, waaruit duidelijk blijkt dat de energiebedrijven aan het langste eind trekken in het beleidsspel – simpelweg omdat zij over informatie beschikken die de overige actoren ontberen en wordt onthouden.

Zo worden in de discussie over de waterprijzen keiharde uitspraken gedaan door bijvoorbeeld KODELA, terwijl Dienst Economische Zaken (als tegenspeler van overheidswege) niet eens inzicht heeft in de opbouw van de eind- en transferprijzen.

De sector is heel actief bezig de verworven machtspositie te consolideren om controle te handhaven, of in ieder geval niet uit handen te geven.

Overigens, ook de overheid is op deze beleidsterreinen vrij gesloten in haar informatievoorziening. Alle informatie naar buiten moet lopen via de schakel Hoofd van Dienst⁴⁷.

Ook onderzoekers krijgen moeizaam informatie en er is nauwelijks schriftelijk materiaal beschikbaar. Alle informatie moet uit het bedrijf worden “*getrokken*” via gesprekken en interviews, en is derhalve gebrekkig. Er is sprake van een strikte geheimhouding omtrent de bedrijfsvoering. Een gedegen analyse maken van de Curaçaose energiesituatie is erg moeilijk.

Verschillende studies gaan impliciet (bijv. FAPE/ ERI, 1994), dan wel expliciet (bijv. Ranaweera, 1989) in op de inadequate informatievoorziening van de energiebedrijven. Met een aantal voorbeelden zal dit geïllustreerd worden.

Ranaweera en Nieuwenhuis stellen aangaande de informatievoorziening onder meer: (...) Behalve wat beschrijvingen van elektriciteits- en waterproductie (welke in elk geval met grote vertragingen beschikbaar worden gesteld), hebben de meeste officiële publicaties niets meer te bieden. Analyses (...) worden door dit gebrek aan informatie onmogelijk gemaakt. De benadering en procedures van sommige van de voornaamste diensten in deze sector hebben bewezen een groot obstakel te zijn. Jaarverslagen van overheids-N.V.’s (i.c. KAE, KODELA, en CurOil) worden altijd met grote vertraging gepubliceerd en niet tijdig ter beschikking gesteld aan planningsdiensten, hoewel de documenten wel altijd worden verspreid onder verscheidene andere instanties zoals de commerciële banken. Er blijkt een sfeer van “*geheimhouding*” rondom de data die betrekking hebben op de activiteiten van de energieproducerende en distribuerende diensten. Tenzij deze barrières worden geëlimineerd is enig betekenisvolle energieanalyse van en beleidsontwikkeling met

betrekking tot deze sector onmogelijk.

Geconstateerd moet worden dat het informatiemonopolie, dat de energiebedrijven trachten te handhaven, een middel is om de bestaande situatie aan te houden. Men wenst geen “*pottenkijkers*”, die deze situatie kritisch analyseren.

Zo legt Guda (1995) uit dat “*een vrees op de vinger te worden gekeken*” door de onderzoekers er toe leidde dat KODELA bijzonder fel gekant was tegen een studie naar de tarievenstructuur.

Het gaat er daarbij natuurlijk om dat verschillende studies in het verleden de misstanden in de sector hebben aangetoond. Men is er zich sinds de FAPE-studie uit 1982/-1983 (Energiebalans van Curaçao) van bewust wat de kracht van cijfers kan zijn. Immers, die studie bracht voor het eerst de enorme waterverliezen in de distributiefase aan het licht.

Een ander voorbeeld van de geslotenheid is het volgende. Van Houten, die bij de Technische Faculteit van de Universiteit van de Nederlandse Antillen onderzoek doet naar de stabiliteit en betrouwbaarheid van elektriciteitsnetwerken op kleine eilanden, had voor dit doel een werkgroep opgericht met enige studenten, faculteitsmedewerkers en een technische vertegenwoordiger van KAE. Deze vertegenwoordiger werd echter door zijn superieuren uit de werkgroep teruggetrokken, hij mocht om onduidelijke redenen niet meer meedoen aan het onderzoek⁴⁸.

Tijdens een afspraak met KODELA ten gunste van dit onderzoek werd al snel duidelijk gemaakt dat bepaalde informatie niet toegankelijk zou worden gesteld. De boodschap was: “*Er is geen beleidsdocument, tenminste, het is er wel, maar dat ligt in een boekenkast van bepaalde personen*”⁴⁹.

Tot slot nog het volgende, zeer illustratieve voorbeeld van het niet verstrekken van informatie. In 1995 ontstond er op Curaçao veel commotie over een verbroken contract tussen KAE en een Israëlische verdamperfabrikant. Volgens KAE lagen de grote problemen met de productie van water aan technische mankementen bij de Israëlische productie-eenheden, daarom wilde KAE van het nog bestaande contract af. Tegelijkertijd werd een nieuw contract met een Franse producent gesloten, wat een soloactie was van de Gedeputeerde van Energiezaken (tevens President-Commissaris van KAE). De volksvertegenwoordiging wilde duidelijkheid krijgen over de gang van zaken, voordat goedkeuring aan een landsgarantie voor een lening bij een (Franse) bank werd verleend. Er kwam een rechtszaak aan te pas om te achterhalen of er nu wel of niet met de Israëli verder moest worden onderhandeld. Tijdens deze rechtszaak weigerde KAE de rechter inzage in alle relevante stukken te geven.

De Curaçaose energiebedrijven zijn buitengewoon machtig en kunnen “*uitgebreide netwerken*” mobiliseren om in het spel hun doelstellingen te verwezenlijken. Voorbeelden zijn de Energiecommissie die opzettelijk problematieken dood liet bloeden en een voorlichtingscampagne liet mislukken, of de Begeleidingscommissie Energie die Terms of References naar haar hand wist te zetten.

Ten tijde van deze beleidsnetwerkanalyse bestaat er een onderhandelings-commissie,

ingesteld om grote investeringen te bespreken met verschillende delegaties voor een nieuw infrastructureel energieproject (de BOO-centrale). Ook nu is er allerminst sprake van een transparante situatie.

Welk belang en welk doel door deze commissie wordt nagestreefd, welke ideeën leidend zijn en aan wie hiervoor verantwoording verschuldigd is, is niet duidelijk. Deze geheimhouding is, gezien de zeer ingrijpende invloed die de BOO-centrale op het Curaçaose energievraagstuk kan hebben, op z'n minst vreemd te noemen.

Zo laat de Gedeputeerde van Energiezaken zich nooit over de kwestie uit (maar laat dit aan de Gedeputeerde van Economische Ontwikkeling over) en belangrijke actoren zoals CurOil en - nota bene - DEZ hebben officieel geen enkele informatie over het infrastructurele BOO-project.

Net als het door de energiebedrijven consequent afhouden van een kritische analyse van hun eigen functioneren, blijken de zwaargewichten in deze commissie (de energiebedrijven) slechts geïnteresseerd te zijn in de continuïteit van hun *"eigen belang"* en het korte termijn streven van de energiebedrijven (Tellegen, 1989). Het gaat niet zozeer om het algemene openbare belang op de langere termijn.

Tenslotte wordt nog speciale aandacht besteed aan de rol van de EMG (Effective Management Group) in de energiekwestie. Bijna alle geïnterviewden verwezen op een directe of indirecte manier naar de zeer invloedrijke rol die deze managementgroep in het Curaçaose energiebeleid speelt.

Op deze plek wordt geen voeding gegeven aan welke geruchten dan ook, maar wordt wel geconstateerd dat er hoe dan ook uitzonderlijk veel macht is geconcentreerd in deze B.V. en in het bijzonder in de persoon van de Managing Director van EMG, die nog steeds als feitelijke directeur van KODELA opereert in 1995.

Het kan niet gezond worden genoemd voor een zekere stabiliteit en evenwichtigheid in een sector zo belangrijk als de utiliteitssector, dat één persoon tegelijkertijd de volgende functies vervult:

- (1) voorzitter onderhandelingscommissie PdVSA-contract;
- (2) voorzitter onderhandelingscommissie BOO-centrale;
- (3) voorzitter Energiecommissie;
- (4) lid Raad van Commissarissen KAE N.V.;
- (5) feitelijk directeur KODELA N.V.;
- (6) managing-director van EMG.

Daarnaast werd door EMG eveneens het energiebedrijf op Sint Maarten (GEBE) bestuurd.

Een niet-openbare nota van DEZ merkt over dit alles op: *"Er is (...) een grote mate van geheimhouding rond de bedrijfsvoering door de nutsbedrijven"*. Dit maakt dat de werking van de gehele energiekolom aan geen enkele toetsing onderhevig kan zijn, naast het gegeven dat er niet een overheidsinstantie formeel mee is belast. In deze constellatie is het bovendien niet duidelijk wie van de betrokken partijen nu uiteindelijk het

energiebeleid formuleert (eilandoverheid of nutsbedrijven) en wat de rol van de Energiecommissie daarbij is.

Naar aanleiding van het voorgaande zou de indruk van een “*complottheorie*” kunnen ontstaan. En helaas is er op Curaçao ook sprake van een “*bewust spel*” om de huidige chaos in de energiesector te handhaven.

Bij het behandelen van bijvoorbeeld de Energiecommissie kwam al naar voren dat ontzettend grote persoonlijke belangen het (gebrek aan) energiebeleid hebben gestuurd.

Per slot van rekening is het een publiek geheim dat de EMG al een poos pogingen onderneemt om ook KAE te gaan managen, maar het verzet van de KAE-vakbond om in het “*monster-imperium EMG*” te worden opgenomen is in 1995 vooralsnog groot⁵⁰. Simpelweg omdat zoveel uiterst belangrijke posities met soms conflicterende belangen worden bekleed door slechts één en dezelfde persoon, is er sprake van een zeer gevaarlijke situatie in de Curaçaose energiesector.

Deze machtsconcentraties in de energiebedrijven en met name in EMG, leidt tot de nodige barrières voor (institutionele) verandering in het toekomstige energiebeleid. Dit alles rechtvaardigt een zeker pessimisme voor de toekomst”.

Hoe lopen de organisatie- en bestuurlijke (criminele) lijnen in de energiesector in relatie tot de ISLA-raffinaderij als infrastructureel investeringsobject, en in relatie tot overige infrastructurele projecten waar uiteindelijk ‘het grote geld’ zit? En wat (binnen het kader van fundamentele mensenrechten en internationaal humanitair recht) gaat er nog meer schuil achter deze sector waar zakelijke en persoonlijke belangen zijn verstrengeld?

Citaten uit rapport: The Curaçao Health Study (1996)⁵¹

Niet-overdraagbare ziekten gerelateerd aan vooral milieufactoren, vormen de leidende oorzaken van invaliditeit en sterfte onder de bevolking van Curaçao.

Evaluatie van bestaande gegevensbronnen heeft geleid tot de conclusie dat de bestaande methoden van routinematige gegevensinventarisatie niet toereikend zijn. Kernprobleem bij het verkrijgen van juiste gegevens is dat bronnen geen compleet overzicht geven van de werkelijke gezondheidstoestand van de gehele lokale bevolking.

Databestanden, registers, et cetera die in relatie staan tot de gezondheidszorg, laten slechts het topje van de ijsberg zien. In relatie tot de vraag naar gezondheidszorg wordt naar schatting 70 % van de probleemgevallen “*niet meer*” onder de aandacht van medische deskundigen gebracht.

Van de totale populatie lijdt 58,8 % aan minimaal één chronische aandoening, en meer dan de helft van deze personen geeft tevens aan dat zij aan meerdere chronische aandoeningen lijden. Van de totale populatie geeft 65,2 % aan één of meer acute gezondheidsklachten te hebben.

Eén op de vijf personen kan geclassificeerd worden als “*psychisch labiel*”. Daarbij geldt een duidelijke relatie met groeperingen uit lagere sociale klassen (armoedegroeperingen, in het bijzonder in armoedewijken). Aan personen die

hebben aangegeven dat zij lijden aan een vorm van chronische aandoening of een invaliditeit hebben, is gevraagd of zij zich beperkt voelen in hun dagelijkse (economische) activiteiten. Het blijkt dat 30,4 % op zijn minst enige beperkingen ondervindt tijdens zijn/-haar dagelijkse activiteiten. Minimaal 80 % van de populatie ondervindt last van de toestand van het milieu. De woongebieden die dagelijks zijn en worden blootgesteld aan schadelijke verontreiniging door de olieraffinaderij zijn²: Sint Michiel, Piscaderabaai, Groot Piscadera, Paradijs, Buena Vista, Roosendaal, Asiento, Schottegat, Wishi, Habaai, Mundo Nobo en Domi. Wanneer naar de verschillende deelgroeperingen uit de samenleving wordt gekeken, kan worden vastgesteld dat niet alleen de ouderen/-bejaarden in een relatief slechte gezondheidstoestand verkeren. Onderzoek toont ook aan dat armoedegroepen in een nadelige positie verkeren, waar het hun gezondheids-toestand betreft. Niet alle sociaal-economische groeperingen hebben gelijke toegang tot gezondheidszorg op Curaçao.

Waarom wordt er bewust zo weinig medisch onderzoek verricht in het risico- en armoedegebied rondom de olieraffinaderij? In hoeverre is dit ingegeven door het feit dat de Curaçaose overheid sinds 1985 eigenaar is geworden van de Shell-olieraaffinaderij, waardoor zij een van de hoofdaansprakelijken is voor de gezondheidsschade die in dit gebied wordt aangericht? En tot slot: waarom dekt de sociale verzekering van de vele arme mensen in het risicogebied geen medische behandelingen voor ernstig chronische aandoeningen?

Citaten: Environmental report 1994-1996 van de milieudienst Curaçao

Over de milieukwaliteit en de schadelijke uitstoot klagen de bewoners van de woongebieden ten westen van de raffinaderij reeds jaren. Een significant gebied van het eiland wordt geaffecteerd door de emissies van de raffinaderij. Het gebied telt circa 12,5 % van de totale bevolking van Curaçao, drie hotels met 698 kamers (circa eenderde van het totale aantal hotelkamers) en 169 appartementen. Uit onderzoek van het CBS in 1993 is naar voren gekomen dat circa 12 % van het aantal bedrijven op Curaçao in het risicogebied gevestigd zijn, daarnaast zijn er 14 onderwijsinstuties in het gebied (met 3.000 studenten), twee bejaardenhuizen met 240 bedden, een verzorgingstehuis met 160 bedden en er is een reeks van kinderopvangcentra gevestigd.

Voor wat betreft de bijdrage van de raffinaderij aan de deviezen geldt dat het bruto bedrag aan deviezen, gegenereerd door de raffinaderij-industrie, bestaat uit de bekostiging van de operationele kosten van de ISLA-raffinaderij door PdVSA en de jaarlijkse leaseopbrengsten voor het Eilandgebied Curaçao. In 1995 is de ontvangst van deviezen ten opzichte van 1994 verder gedaald met Nafl 8.9 miljoen (3 %) (ca. 4,5 miljoen euro). Deze daling is te wijten aan het groeiende gedeelte 'andere' operationele kosten die intern tussen PdVSA en de ISLA-raffinaderij worden verrekend. Het gevolg is dat minder 'cross-border' transacties worden geregistreerd. De totale deviezen-inkomsten uit hoofde van de olieraffinaderij is in 1995 verder gedaald van 8,2 % in 1994 tot 7,1 % in 1995.

Bezien over de langere termijn is te concluderen dat het aandeel van de olieraffinaderij in de deviezen opbrengsten van de Antillen/-Curaçao substantieel verder is gedaald, van één van de hoogste bijdragers in 1985 tot één van de laagste bijdragers in 1995. Deze significante daling kan hoofdzakelijk worden toegeschreven aan de fundamentele verandering in de functie van de raffinaderij. Meer concreet, de ISLA-raffinaderij fungeert momenteel als kostencentrum, in contrast met Shell Curaçao N.V. (SCNV) die opereerde als een productie/-winstcentrum en dat in die hoedanigheid ruwe olie op de internationale markt kocht, het raffineerde en vervolgens de producten afzette op voornamelijk de internationale markt. Daarnaast verschaft Shell aanzienlijk meer werkgelegenheid dan de ISLA-raffinaderij.

Het nu volgende is een samenvatting van luchtkwaliteitsnormen die gelden op Curaçao.

- *Ozon*: Eén van de meest gereguleerde giftige stoffen is ozon. Het blijkt de oorzaak te zijn van ernstige fysiologische en pathologische mutaties in zowel dieren als mensen die in aanraking komen met concentraties binnen de grenzen van de gemeten luchtkwaliteit. Schadelijk zijn concentraties tussen 196 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ en 784 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Op Curaçao is een ozon standaard van 240 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ geselecteerd.

- *Stofdeeltjes*: Bij concentraties van meer dan 100 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ stofdeeltjes is een verhoogd aantal doden van personen boven de 50 jaar waarschijnlijk.

- *Zwavel dioxide*: Concentraties van ongeveer 1.500 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ zwavel dioxide kan een verhoogd aantal vroegtijdige dood als gevolg hebben. Concentraties van 715 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ kan een verhoogd aantal dagelijkse doden als gevolg hebben, alsmede een scherpe toename van ziekte onder patiënten van 54 jaar en ouder met ernstige bronchitis. Concentraties variërend tussen 105 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ en 265 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ zwavel dioxide kan een verhoging van het aantal symptomen van ademhalings- en longaandoeningen met zich meebrengen en tot slot kunnen concentraties variërend tussen 115 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ en 120 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ zwavel dioxide een verhoging en intensivering met zich meebrengen van ademhalingsaandoeningen bij schoolkinderen, alsmede een verhoging van het aantal doden als gevolg van bronchitis en longkanker”.

De door ISLA-raffinaderij gemeten werkelijke ozon-verontreinigingswaarden op Curaçao worden niet beschikbaar gesteld, maar de gemeten waarde stofdeeltjes is hoog boven de norm, namelijk 169 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (bron: Environmental study downwind of Schottegat, april 2001). Voor de gemeten waarde van > 1.500 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ zwavel dioxide op Curaçao geldt dezelfde typering (bron: Metingsoverzicht SO $\mu\text{g}/\text{m}^3$, verkregen van ISLA en Milieudienst Curaçao op 27 juni 2003), met alle desastreuze gevolgen van dien. Welke acties moeten op touw worden gezet om de Curaçaose samenleving de rechten te verschaffen die ze zo duidelijk ontbeert?

Keer op keer roept men dat het behoud van de raffinaderij van groot belang is voor de economie van Curaçao, maar waar is dat op gebaseerd? Deze informatie laat duidelijk zien dat de economische bijdrage gering is, en is dit niet feitelijk nog minder, of is de raffinaderij niet slechts een kostenpost als de inkomsten in relatie worden gebracht met de kosten van de nog dagelijks aan te richten schade?

Citaten uit het rapport: Curaçao en de ISLA (1997)⁵³

Op grond van de overeenkomsten kan niet gesproken worden van een evenwichtige verdeling van de kosten en baten over de contractpartners. Het heeft er veel van weg dat de overheden geen (of een slechte) kosten/-baten analyse hebben gemaakt tijdens de onderhandelingen met PdVSA.

PdVSA betaalt een jaarlijks slechts nauwelijks stijgende huur, incasseert fiscale vrijstellingen en schermt aansprakelijkheid voor milieuschade af. Ook worden de kosten van het upgradingsprogramma en de milieukosten, voortvloeiend uit nieuwe milieuwetten, goeddeels afgeschoven naar de overheden en daarmee naar publieke gelden.

Op grond hiervan kan worden gesteld dat de overheid zich niet heeft weten te vrijwaren van druk van de PdVSA en genoeg heeft genomen met een onevenwichtige verdeling van lusten en lasten. Dit is voor een langetermijncontract een structurele fout, die beide partijen in de loop der tijd kan opbreken. De overheid zit daarbij in de meest nadelige positie, door mogelijke druk vanuit de samenleving.

De milieu-investeringen zijn overwegend *'end-of-pipe'* oplossingen, met alle vervuilende afvalproblemen van dien op de korte termijn.

De overeenkomsten vormen een rem op een voortvarende ontwikkeling van de nationale milieuwetgeving en dragen niet bij aan het internationale streven tot aanscherpen van milieunormen van CO₂.

De emissie van SO₂ mag volgens het huurcontract (attachment F) niet boven de 80 µg/m³ komen⁵⁴.

Het heeft er alle schijn van dat de fouten in het huurcontract, zich reeds nu wreken in de verlening van een hindervergunning aan de raffinaderij. Opnieuw worden er geen afwegingen in het belang van het milieu gemaakt, maar wordt slechts gekeken of men binnen het korset van de huurovereenkomst blijft en of de verplichtingen voor de raffinaderij *"rendabel"* zijn. Alle bijkomende kosten worden naar de overheid geschoven.

Evenzo goed doet dit proces zich ook voor bij het totstandkomen van de BOO-energiecentrale. Omgeven door een grote stilte, wordt onderhandeld met als uitgangspunten lage energieprijzen voor de raffinaderij, het stoken op hoogzwavelige brandstoffen en geen milieueisen. Gemakshalve heeft men alvast de BOO uit de hindervergunning van de raffinaderij gehaald. De geringe milieuwinst van de IRUP⁵⁵ zal teniet worden gedaan door de emissies van de BOO-energiecentrale.

Als gevolg van het ontbreken van een schema voor milieu-investeringen zullen de overeenkomsten naar verwachting niet op korte termijn tot een wezenlijke verbetering van de milieukwaliteit in de directe leefomgeving leiden. Al zou men emissienormen hanteren, dan nog zal dit niet tot een snelle verbetering van het leefmilieu leiden.

De uitvoering van de overeenkomsten is voor wat betreft de milieuaspecten grotendeels afhankelijk van de bereidheid van de PdVSA om eigen kennis en ervaring in te zetten voor de zelfverwezenlijking van de aangegane verplichting. De overheid verkeert hier duidelijk in een afhankelijke positie. De overheid zal

zo spoedig mogelijk moeten starten met de opbouw van een goed toegeruste milieu(inspectie)dienst om op den duur als gelijkwaardige partner te kunnen optreden.

Wat speelt er daadwerkelijk achter het BOO-project? Waarom worden alle feiten afgedekt en welk publieke belang heeft de EMG in realiteit gediend? Hoe is het mogelijk dat er anno 2003 nog steeds niet is geïnvesteerd in een betere toerusting van de milieu(inspectie)dienst?

Citaten uit het rapport: Overzichtrapport over de milieuprogressie van de ISLA-raffinaderij (1999)

De Milieudienst is van mening dat er te weinig gedocumenteerde informatie beschikbaar is over de positieve ontwikkelingen met betrekking tot de raffinaderij, te gebruiken voor publieke informatievoorziening.

Ook de ISLA-raffinaderij zelf is het er mee eens dat er meer informatie moet worden gegeven aan het publiek over de milieuverbeteringen van de raffinaderij, omdat er de laatste jaren regelmatig wordt gesteld dat de raffinaderij meer milieuvervuiling veroorzaakt.

Voor wat betreft klachten van scholen in de omgeving van de raffinaderij, stelt de ISLA dat zij metingen heeft verricht naar de luchtkwaliteit in het gebied van Hotel Caribbean. ISLA is de mening toegedaan dat op verschillende locaties klachten het gevolg moeten zijn van stankoverlast en niet van hoge concentraties schadelijke stoffen.

Is deze vorm van manipulatie van informatie en het bewust formuleren en verstrekken van misleidende informatie geen plegen van bedrog⁵⁶, wanneer het ‘medische onderzoeksrapport’ van Peter van der Torn uit datzelfde jaar (1999) wordt overwogen?

En in welke mate heeft hieraan bijgedragen dat enerzijds de Gedeputeerde belast met Milieu en Volksgezondheid door de ISLA “ter beschikking” is gesteld en anderzijds de Gedeputeerde belast met het Energiebeleid de stroman van de Effective Management Group (EMG) is?

Gezondheidsklachten en luchtvervuiling veroorzaakt door de ISLA-raffinaderij op Curaçao (1999)⁵⁷

De gezondheidssituatie is onderzocht op een informele wijze. Normaal gesproken worden regelmatig metingen gedaan, waarvan de uitslag aanleiding kan zijn om een gezondheidsonderzoek te verrichten. In dit onderzoek in 1999 zijn gezondheidsaandoeningen als vertrekpunt genomen, gelimiteerd tot de acute aandoeningen. Metingen als zodanig hebben niet plaatsgevonden en meetgegevens ontbreken. De consistentie is enigszins systematisch geanalyseerd, maar er is geen formeel scoringsstelsel ontwikkeld. Daarbij geldt dat het totaalbeeld zo duidelijk is, dat een formele analyse een “overkill” zou betekenen.

Ook is het minder bruikbaar om onderscheid te maken tussen openlucht en binnenlucht in armoedewijken. Bewoners en scholen in de door de ISLA-raffinaderij getroffen omgeving hebben over het algemeen geen luchtverfrissers (airco).

Hoewel het onderzoek expliciet is gericht op acute gezondheidsaandoeningen, zijn chronische aandoeningen veelvuldig spontaan gerapporteerd, zoals astma en COPD⁸. Ook hebben ouders aangegeven bezorgd te zijn over hun overtuiging dat de ISLA-raffinaderij verantwoordelijk is voor veel voorkomende kinderziekten, inclusief geestelijke afwijkingen, ingewandenproblemen, infecties en andere gezondheidsaandoeningen.

De acute gezondheidsaandoeningen bestonden in het algemeen uit: (1) irritatie van de huid en slijmvliezen, (2) gevoelens van onwel zijn en (3) een toename van COPD-symptomen. Schoolgaande kinderen gaven – meer concreet – blijk van rode ogen, tranende ogen, rode neus, pijn aan de neus, droge neus, opgezwollen neus, verstopte neus, kriebelende luchtwegen, droge luchtwegen, schrale luchtwegen, hoesten, misselijkheid, rode uitslag op huid en brandende huid.

De vraag is: kan hier nog worden gesproken over het waarborgen van de fundamentele rechten van mensen en kinderen rechten op het Koninkrijksdeel Curaçao, het wel en wee van Nederlandse Koninkrijksburgers, waar de Kroon en het Rijksbestuur eindverantwoordelijk voor zijn?

Citaten uit het rapport: Milieuonderzoek benedenwinds van het Schottegat (2001)

De luchtvervuiling in het gebied benedenwinds van de Schottegatbaai – ofwel ten westen van de olieraffinaderij – op Curaçao is een onderwerp van zorg. Reeds jaren klagen de bewoners die benedenwinds van de raffinaderij wonen over de luchtvervuiling die wordt veroorzaakt door chemische-, organische- en toxische stoffen. In dit woongebied woont ongeveer 12,5 % van het totale aantal inwoners van Curaçao, waaronder 5.500 kinderen. Van deze 12,5 % is 7,6 % Astmapatiënt. Gezondheidsaandoeningen variëren van:

- (1) vroegtijdige dood;
- (2) ademhalingsaandoeningen bij kinderen;
- (3) pijn in de borst;
- (4) astma-aanvallen;
- (5) chronische bronchitis;
- (6) eerste noodhulpgevallen;
- (7) hoest bij kinderen;
- (8) dagen van gedwongen inactiviteit als gevolg van ziekte.

De situatie in 2001 met betrekking tot de luchtkwaliteit benedenwinds van de Schottegatbaai leidt tot de volgende conclusies:

- (1) de luchtkwaliteitsnormen voor zwaveldioxide worden in de meeste gebieden overschreden;
- (2) de jaarlijkse gemiddelde luchtkwaliteitsnormen voor stofdeeltjes worden overtreden in het gebied ten westen van de raffinaderij;
- (3) een typische raffinagestank kan worden waargenomen in het grootste deel van het gebied.

Wat is er nu sinds het DCMR-rapport uit 1983 'daadwerkelijk' verbeterd, gegeven de conclusies die in de jaren daarna en tot 2001 zijn getrokken?

De slotvraag dringt zich op: kan nog gesproken worden van een toelaatbare situatie, binnen het kader van menselijke maat, fundamentele mensenrechten, internationaal humanitair recht, de rechten van het kind, deugdelijkheid van bestuur, (intern)redres en vooral ook binnen het kader van het verzuimen waarborgingsverplichtingen na te komen door het Rijksbestuur der Nederlanden?

4. Alles mag en alles kan met de signatuur van de Kroon

INLEIDING

In 1995 werd de wereld met afschuw verrast door het signaal dat Shell investeert in misdaden tegen de mensheid – recidivisme – ten gunste van haar aandelenkapitaal.

Laat mij dit toelichten. Documenten van Shell, het Nigeriaanse leger en de overheid van Nigeria – welke de The Sunday Times in haar bezit wist te krijgen – gaven blijk van een nauwe relatie en heimelijke verstandhoudingen tussen Shell en het moordlustige regime van Generaal Sani Abacha. Deze relatie was mede om de onthulling en onthullers van strafbare feiten en illegale praktijken letterlijk om zeep te helpen, zodat de ‘economische activiteiten’ ongestoord konden worden doorgezet. Alles leek geoorloofd om te voorkomen dat Shell werd aangesproken op haar vergoedingsverplichting inzake de door haar in Nigeria aangerichte onherstelbare schade.

Het meest beschadigende feit is dat de Nigeriaanse Luitenant Okuntino betalingen bleek te hebben gehad van Shell-vertegenwoordigers. Deze luitenant was verantwoordelijk voor het met geweld neerslaan van sociale onrusten in Ogoniland. Hij geeft in een memo aan een Shell-vertegenwoordiger het advies: *“Shell-operaties nog steeds niet mogelijk, tenzij meedogenloze militaire acties worden ondernomen, opdat economische activiteiten vlot kunnen beginnen”*.

Thans staat 1995 te boek als een zwarte pagina voor het Ogoni-volk. Dit is het jaar waarin schrijver en mensenrechtenactivist Ken Saro-Wiwa van het leven is beroofd, mede aangestuurd door de Koninklijke Shell.

Als dit geen organisatie- en bestuurlijke criminaliteit is, dan is het minstens een misdaad tegen de mensheid, wetende dat Ken Saro-Wiwa niet de enige is die om het leven is gebracht door het leger, ten gunste van de onderneming Shell.

Belangrijk is dat het feitelijk niet uitmaakt of zo’n schandaal zich voordoet in een militaristisch land – zoals Ogoniland – of in het Nederlands Koninkrijksdeel dat Curaçao heet, alleen hier in een andere vorm.

MISDADEN TEGEN DE MENSHEID OP CURAÇAO

Misdaden tegen de mensheid impliceren op zichzelf al de aanwezigheid van slachtoffers, evenals collusie of bestuurlijke criminaliteit een slachtoffer kent. Het belangrijkste slachtoffer heet bij laatstgenoemde criminaliteitsvormen: *‘de publieke zaak’*⁵⁹.

En ook op Curaçao is er sprake van slachtoffers, zowel van misdaden tegen de mensheid, als van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit.

Enkele tienduizenden mensen worden direct beschadigd en mogelijk vroegtijdig gedood als gevolg van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, waarbij het leven van meer dan 5.500 kinderen op het spel staat⁶⁰.

Ter vergelijking: de provincies Groningen, Drenthe, Flevoland en Zeeland komen tezamen overeen met 11,7 % van de bevolking van Nederland⁶¹. Welk effect zou het hebben op de Nederlandse maatschappij indien op deze schaal de gezondheid van mensen die in deze provincies wonen onherstelbaar zou worden beschadigd?

De wijze waarop de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit op Curaçao wordt georganiseerd, teneinde strafbare feiten en illegale praktijken af te dekken en de mogelijke opsporing van strafbare feiten te belemmeren, zal in dit hoofdstuk centraal staan.

STATE CRIMES OP CURAÇAO

Het gaat daarbij om een selecte groep ‘State Criminals’, die volledig zijn doorgedrongen tot het bestuur van het Koninkrijksdeel Curaçao, en ten koste van Koninkrijksburgers zichzelf op veelal onrechtmatige en illegale wijze persoonlijk verrijken.

Bij het lezen van dit hoofdstuk is het belangrijk om altijd voor ogen te houden dat daarbij fundamentele mensenrechten worden overtreden door een ondeugdelijk bestuur én (intern)redres in afwezigheid schittert.

In hoeverre heeft de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit bijgedragen aan de (continuering van) structurele crisisvormen die op Curaçao in alles zijn doorgedrongen?

Wat is er nu werkelijk op Curaçao aan de gang, in relatie tot ook de vele problemen die er in Nederland worden ondervonden met Curaçaose Antillianen?

Welke oorzaken liggen eraan ten grondslag, en wie zijn verantwoordelijk voor het creëren van die oorzakelijke voorwaarden met bekende gevolgen?

Zoals dr. G.A.A.J. van den Heuvel terecht opmerkt: *“Op het eerste gezicht lijken de slachtoffers van collusie (organisatie- of bestuurlijke criminaliteit) afwezig, maar dit is schijn. Het belangrijkste slachtoffer is de publieke zaak”*.

Binnen de context van de oorzaak van problemen die momenteel in Nederland (en ook op Curaçao zelf) worden ondervonden met Curaçaose Antillianen, wordt verwezen naar Commissie Van Lennep (1996): *“Sociale zorgtaken (onderwijs, gezondheidszorg en sociale zorg) worden reeds meer dan anderhalve decennia structureel verwaarloosd”*.

Ook wordt verwezen naar een stelling van de in Nederland verblijvende Antilliaanse geschiedkundige en auteur, dhr. J.M.R. Schrills, die hier van goede toepassing is: *“Grootse projecten worden door hen opgezet en uitgevoerd, terwijl de overheids-begroting zulke projecten niet kan dragen”*.

TUSSEN TWEE HAAKJES

Wat men daarbij op het Koninkrijksdeel Curaçao - en volgens Van Den Heuvel in Nederland evenmin - niet schijnt te begrijpen is dat organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, als het veel voorkomt en nooit aan de kaak wordt gesteld, corruptie bij politici of ambtenaren kan uitlokken en zo de rechtstatelijkheid van bestuur fundamenteel aantast. Van den Heuvel spreekt over een epidemisch effect, waarbij organisatie- en bestuurlijke criminaliteit dan fungeert als legitimatie voor persoonlijke corruptie.

Op Curaçao is sinds het vertrek van Shell (1985) sprake van dit epidemische effect en van persoonlijke corruptie.

Van den Heuvel wijst ook op het feit dat organisatie- en bestuurlijke criminaliteit kan leiden tot politieke apathie. Als burgers zien dat overheden zich boven de wet stellen, tast dat het vertrouwen in, en de geloofwaardigheid van diezelfde overheid aan⁶². Voor de Koninkrijksburgers op Curaçao geldt dit zondermeer, mede door het uitblijven van waarborg ofwel bescherming van ‘bovenaf’, dat is van het Koninkrijksbestuur.

Van (intern)redres of de mogelijkheid daartoe, zoals daar in het Statuut van het Koninkrijk naar wordt verwezen als het gaat om de bestrijding van ‘State Crime’, is geen sprake. Dit zal eveneens duidelijk naar voren komen in dit hoofdstuk.

ONDEUGDELIJK BESTUUR OP CURAÇAO

De beschrijvingen van Edo de Haan⁶³ geven klare inzichten in de wijze waarop de bestuurlijke criminaliteit op Curaçao te werk gaat. Het volgende is gebaseerd op zijn bevindingen die worden onderschreven door de onderzoeksresultaten binnen de context van deze publicatie.

Zo kwam in de afgelopen twee decennia de feitelijke gang van begrotingszaken op de Antillen – meer specifiek op Curaçao – niet overeen met wat formeel was voorgeschreven. De begrotingen geven geen volledig overzicht van alle overheidsinkomsten en vooral -uitgaven, hetgeen ook geldt voor publieke monopolies, waar praktisch geen parlementaire controle meer op mogelijk is.

Ook worden begrotingen zelden vastgesteld voordat het begrotingsjaar begint. Verscheidene begrotingen van met name Curaçao zijn zelfs nooit goedgekeurd. Verder kwam het voor dat bestuurscolleges en landsregering toestemming vroegen aan de Eilandsraad respectievelijk de Staten voor extra uitgaven, met de toezegging later in een aanvullende begroting de noodzakelijke dekking aan te zullen geven, waar het dan vervolgens vaak niet van is gekomen⁶⁴.

HET AFDEKKEN VAN ILLEGALE PRAKTIJKEN

Rapportage over de eindresultaten van de controle op de begrotingsuitvoering komt weinig voor omdat de Rekenkamer – om politieke redenen – onderbezet wordt gehouden, terwijl eveneens weinig accountantscontroles plaatsvinden⁶⁵.

Kortom, naleving van het budgetrecht op de Antillen en Curaçao is binnen het kader van ‘afdekken van strafbare feiten en illegale praktijken’ praktisch gezien non-existent, waarmee een fundamentele pijler van parlementaire democratie wordt aangetast, aangezien strafbare feiten moeilijk of niet kunnen worden opgespoord en blootgelegd. Het gevoerde beleid kan niet aan de begroting getoetst worden, gedeputeerden en ministers worden nauwelijks gecontroleerd. Er is dus geen sprake van een evenwichtig systeem van ‘checks and balances’.

Noch bestuurders, noch het parlement, noch de Algemene Rekenkamer en accountantsdiensten vervullen een rol die bij een deugdelijk parlementair systeem past⁶⁶.

Een ‘bastion’ ofwel bolwerk van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit die zich in de loop der jaren heeft mogen ontwikkelen onder auspiciën van het

Rijksbestuur, die per slot van rekening wel de eindverantwoordelijkheid draagt en haar waarborgingsverplichting dient na te komen.

Onduidelijkheid over de stand van de Antilliaans-Curacaose overheidsfinanciën en de financiering van tekorten leiden tot grote onzekerheid⁶⁷. Dit wordt nog eens versterkt door het veelvuldig ‘met terugwerkende kracht’ al dan niet verlenen van vergunningen, en dergelijke.

STAATKUNDIGE VERHOUDINGEN

De onzekerheid wordt mede in stand gehouden door de bewust voortgesleepte discussie over de staatkundige verhoudingen. Met name het vertroebelen van de samenwerkingsdiscussie binnen Koninkrijksverband, geeft langs deze weg politici en bestuurders op Curaçao ruim de gelegenheid én het excuus om continu noodzakelijke besluiten voor zich uit te schuiven en mogelijke Rijkscontrole of Hoger Toezicht op een afstand te houden.

Daarbij wordt ‘bewust’ misbruik gemaakt van gevoeligheden met betrekking tot het koloniale verleden die anno 2003 geen punt van discussie meer behoren te zijn. En zeer zeker niet gebruikt moeten worden om wantoestanden af te dekken of om de integriteit van ‘State Criminals’ te legitimeren.

Bovendien komt veel noodzakelijke wet- en regelgeving op de Antillen (lees: Curaçao) niet tot stand als gevolg van het opzettelijk onderbezet houden van sommige cruciale organen die behoefte hebben aan kundige ambtelijke capaciteit en kader.

Hiermee wordt organisatie- en bestuurlijke criminaliteit nog gemakkelijker te plegen, heimelijke verstandhoudingen nog makkelijker overeen te komen en is het afdekken van strafbare feiten een koud kunstje.

DE PUBLIEKE ZAAK EN HET ONHEUS BEJEGENEN VAN BURGERS

Desondanks is het op Curaçao relatief eenvoudig de selecte groep in kaart te brengen, dat door middel van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit haar positie op het eiland tracht te consolideren.

Gegeven de invloed van dit netwerk, zal het niet verwonderlijk zijn dat op Curaçao, ondanks de kleinschaligheid van zowel de publieke als de private sector, zoveel informatie die wettelijk openbaar zou moeten zijn, niet wordt prijsgegeven. Dit heeft evenwel vergaande consequenties voor bijvoorbeeld de bewustwording binnen de gehele maatschappij voor wat betreft de structurele economische crisis waarin met name Curaçao verkeert. Een crisis die regelmatig in achterkamertjes wordt besproken, maar waarvan het bestaan zelden in het openbaar wordt erkend of bevestigd. Zowel bestuurders als relevante instanties volharden in het misleiden van het publiek met mooie theorieën over economische recessie en herstel om de rust te bewaren.

In de tussentijd is het onduidelijk in hoeverre het Ambtenaren Pensioenfonds Nederlandse Antillen (APNA) in staat is in de toekomst de ambtenarenpensioenen uit te keren⁶⁸. Ook is onduidelijk in hoeverre het onrechtmatig schuiven – in casu uithollen – van door het publiek afgedragen sociale premies, de continuïteit van de Sociale Verzekeringsbank (SVB) in gevaar heeft gebracht⁶⁹. Feit is dat er

een rapport van de Algemene Rekenkamer ligt dat op de onrechtmatigheden binnen de Sociale Verzekeringsbank wijst⁷⁰.

Wat er precies gebeurt met de opgebrachte belastingen en sociale premies valt niet te achterhalen.

TEKORT AAN OVERHEIDSINKOMSTEN

Wat echter wel te achterhalen valt is het volgende. Anno 2003 komt ongeveer 55 á 60 % van de private sector haar belasting- en sociale verplichtingen niet meer na, belastingautoriteiten worden – om politieke redenen – onderbezet gehouden en in hun functioneren belemmerd door de ‘noodzakelijk’ geachte decentralisatie.

Dit alles draagt er niet verrassingwekkend toe bij dat de ondernemer in verzuim, er veelal vanaf komt met een regeling die uiteindelijk veel minder belastingkosten inhoudt dan de officiële belastingverplichting van enkele tonnen en soms zelfs enkele miljoenen.

Met name bij de grotere infrastructurele projecten is dit verzuim eerder regel dan uitzondering.

En dan is nog niet gesproken over de belastingvrijstellingen die worden verleend, vooral die in verband staan met de olie-raffinaderij.

DE CENTRALE BANK VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Ook de rol die de Centrale Bank van de Nederlandse Antillen (BNA) in het geheel invult, moet met een kritische blik bekeken worden. Mede in het kader van de structurele financieel-economische crisis die op de Antillen/-Curaçao een feit is. Want ook op de discipline die de BNA tentoonspreidt valt veel aan te merken.

Het huidige gebouw waarin BNA momenteel is gevestigd was, voor de bouw begon, begroot op een investering van circa 20 miljoen euro.

Toen echter de bouw in volle gang was, werd al snel duidelijk dat voor dit ‘infrastructureel project’ bijna twee keer zoveel moest worden betaald. Dit heeft logischerwijs ook verstrekkende gevolgen voor de hoogte van de exploitatie- en onderhoudskosten, welke uiteindelijk jaarlijks door de samenleving moeten worden opgebracht. Hierover wordt door de BNA niet gerept. Het is wel de BNA die een verantwoordelijkheid heeft als kassier van de staat: ‘*de Staatsbank*’. Welke positie neemt BNA nu daadwerkelijk in binnen de context van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit op Curaçao? Vooral ook wanneer het continu monetair-financierieren van overheidstekorten en het meest recente rapport ‘Op weg naar gezonde overheidsfinanciën, (2003)’ van BNA hierbij worden betrokken.

De openbare financiën vertonen nu bijna ‘twintig jaar’ een negatieve trend, de schuldquote is meer dan 90 % van het Bruto Binnenlandsproduct, bij ongewijzigd beleid zal dit oplopen tot 250 % in 2010⁷¹, en zoals te doen gebruikelijk op Curaçao pretendeert men deze structurele crisisvorm in 2008 – nota bene binnen amper 4 ½ jaar – te kunnen oplossen binnen de huidige omstandigheden.

Tegelijk wordt een ieder binnen de gemeenschap opgeroepen om vooral het economisch ‘herstel’ te erkennen.

Er zijn tal van vragen te stellen, zoals:

Is men zich op Curaçao wel bewust van de oorzaak van de structurele economische crisis?

Houdt men rekening met het feit dat zich binnen een structurele crisisonwikkeling van bijna twintig jaar ook conjuncturele bewegingen voordoen, en dat die zich op de korte termijn als ogenschijnlijk 'herstel' kunnen aftekenen?

Uit welke concrete gegevens blijkt economisch herstel in duurzame zin (lees: op langere termijn) en is daarvan feitelijk wel sprake wanneer cruciale succesfactoren worden overwogen, zoals een evenwichtige inkomensverdeling, de extreem hoge rentestand op Curaçao, het monetair-financieren van overheidstekorten en de liquiditeitstoevoer uit het buitenland in verband met een betalingsbalansoverschot?

Wanneer wordt ook de BNA werkelijk verantwoordelijk gesteld voor haar aandeel in de vele crisisvormen, met name de monetair-economische, want heeft - gegeven het voorgaande - niet ook de BNA in de afgelopen twintig jaar in afwezigheid geschitterd als het aankwam op 'de uitvoering' van een 'stringent' monetair beleid?

CORRUPTIE TERRORISEERT EN GIJZELT CURAÇAO

Feit is dat corruptie, organisatie- en bestuurlijke criminaliteit de samenleving van Curaçao gegijzeld houden en in toenemende mate terroriseren.

Aanbevelingen om corruptie effectief te voorkomen blijven achterwege, terwijl een versterking van de Rekenkamer al helemaal geen punt van aandacht is.

Zo koos een commissie die in het verleden onderzoek deed naar corruptie voor een wel zeer nauwe omschrijving van corruptie. Immers, het '*aanwenden van overheids-gelden voor privé-doeleinden*' is niet meer dan een nette omschrijving voor '*een greep in de overheidskas*'⁷².

Tegelijkertijd is het wel indicatief voor de mate waarin de staatsrechtelijkheid en de publieke zaak het slachtoffer zijn van bestuurlijke criminaliteit. Er bestaat geen enkele vorm van (intern)redres.

Het Antilliaans Wetboek van Strafrecht kent voor alle duidelijkheid namelijk 'eenentwintig' ambtsmisdrijven, waarvan verduistering van overheids-gelden er slechts één is⁷³.

Had de commissie corruptie opgevat als de optelsom van ambtsmisdrijven, en naar gangbaar gebruik gedefinieerd als '*het aanwenden van overheidsbevoegdheden voor privé-doeleinden*', dan zou ook belangenverstengeling aan de orde zijn gekomen⁷⁴.

De kleine kring van (corrupte) politieke leiders op Curaçao bezit immers de nodige bevoegdheden om het overduidelijk aan haar gelieerde zakenleven te plezieren met overheidscontracten, belastingvrijstellingen, productiemonopolies, protectie voor concurrerende producten, bekostiging van grote infrastructurele projecten, overheids-garanties en ga zo maar door.

Ook belangenverstengeling is op het Rijksdeel Curaçao inmiddels eerder regel dan uitzondering, en daarmee ook 'een structureel crisisprobleem' geworden.

EEN VEELGEBRUIKT EXCUUS: TEKORT AAN KADER

De kleinschaligheid en het gebrek aan kader worden daarbij vaak als oorzaak en excuus 'naar buiten toe' aangewend. Dit is echter onterecht.

Enerzijds daar de integriteit van bestuurders geen exogene kwantitatieve of schaarste eigenschap is, maar een kwalitatieve persoonlijke eigenschap. Anderzijds is het gebrek aan kader hoofdzakelijk het gevolg van de wijze waarop het huidige, door belangen verstrengelde en niet-integere kader, doorloop en vernieuwing tegenhoudt.

Nieuw kader krijgt amper de kans om zichzelf te ontwikkelen en ervaring op te doen, benoemingen zijn veelal politiek gekleurd, het consolideren van bestaande belangen staat voorop en hoogopgeleide jongeren worden voor de keus gesteld: of je schikt je naar de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, of je kunt beter een toekomst buiten Curaçao zoeken.

Feit is dat Curaçao weldegelijk beschikt over voldoende institutioneel kaderpotentieel. Alleen dient de inzet van dit potentieel de belangen van de bestaande organisatie- en bestuurlijke criminaliteit in onvoldoende mate en wordt dus geëlimineerd.

DE ROL VAN DE VAKBOND

Trouwens, ook vakbondsmensen doen hier aan mee en eisen daarbij hun deel in de toedeling van publieke goederen, diensten en kaderplaatsen. Aangezien het publieke bedrijf (ogenschijnlijk) niet failliet kan gaan, lijken de mogelijkheden onbegrensd, ook die van deelname aan organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, zo blijkt.

Op Curaçao gebeurt dit via de politiek, daar ook de vakbond feitelijk haar eigen politieke partij heeft en waar vakbondsmensen terechtkunnen om in de laatste fase van de carrière nog even de financiële toekomst kan worden veiliggesteld, zo lijkt wel.

Vakbondsmensen die voorheen voor hun achterban tegen werkgevers moesten knokken, treden om zo te zeggen via politiek en overheidsbestuur toe tot de directie en het bestuur van het publieke bedrijf, vanwaar zij vervolgens hun machtspositie aanwenden om vrienden en vooral familieleden op zeer goedbetaalde posities te positioneren.

Dit terwijl er meerdere kandidaten voorhandig zijn en die over het algemeen jarenlange kennis en ervaring hebben opgedaan binnen de betreffende organisatie zelf, met als doel *'the best man for the job'* te zijn.

CORRUPTIE, CORRUPTIE EN NOG EENS CORRUPTIE

De suggestie als zou er na 1985 meer corruptie zijn dan daarvoor, kan niet worden ontkend of ontkracht.

Het is een feit dat er na 1985 meer corrupte ambtshandelingen en -delicten hebben plaatsgevonden en dat het totaalbedrag aan jaarlijks betaalde steek-penningen is gestegen. Het is alleen de vraag of men alleen zou moeten kijken naar steekpenningen, of ook naar belangenverstrengeling: per slot van rekening kan een bedragje aan smeergeld in het niet vallen bij een vanwege belangenverstrengeling

genoten voordeel zoals een lucratief transshipmentcontract van enkele tientallen miljoenen op jaarbasis, een managementcontract met verschillende overheidsmonopolies, het mogen aanwenden van publieke gelden ter bekostiging van private projecten of een overheidsgarantie waar later aanspraak op wordt gemaakt.

Dit laatste wordt mogelijk gemaakt omdat betreffende bestuurders op Curaçao er heimelijke verstandhoudingen op nahouden die het opzettelijk maken van ‘bestuursfouten’ inhouden, waardoor aanspraak op de overheidsgarantie door de private belanghebbende in het spel mogelijk wordt gemaakt. Een verkapte vorm van subsidie of faciliteit voor de (buitenlandse) investeerder, zo lijkt wel.

Natuurlijk is het de gemeenschap van Curaçao die hiervoor de uiteindelijke rekening weer mag betalen.

En dan is nog niet gesproken over de grotere infrastructurele projecten die als “noodzakelijke investeringen” worden gebracht.

De hier geplaatste kanttekeningen zijn bedoeld om aan te geven dat de toename van corruptie op Curaçao steeds moeilijker met cijfers hard te maken is, als gevolg van het ‘Effective Management’ bij het afdekken van strafbare feiten en illegale praktijken, en het belemmeren van de opsporing daarvan.

HEIMELIJKE VERSTANDHOUDINGEN

De mate waarin ook het publieke bestel gevangen zit in de greep van de organisatie en bestuurlijke criminaliteit, kan ook worden gemeten met de openbaarheid van bestuur.

Feit is dat juist die geheimzinnigheid rondom het bestuur continu voeding geeft aan nieuwe speculaties over overheidsfunctionarissen die dingen te verbergen hebben⁷⁵. En zo is de cirkel rond.

Uiteraard kan die geheimzinnigheid ook voortkomen uit een behoefte onnozele fouten te verbergen. Echter, Van den Heuvel geeft heel duidelijk aan dat er een verschil is tussen ‘fouten’ en ‘collusie, ofwel organisatie- en bestuurlijke criminaliteit’.

Het gebrek aan openbaarheid zal mede te maken hebben met de atmosfeer van onderling wantrouwen in het openbaar bestuur. Al decennia lang mijden regeringscoalities informatie-uitwisseling met de parlementaire oppositie en de Rekenkamer, zodat constructieve samenwerking uitgesloten is⁷⁶.

In de jaren tachtig echter werden de scheldkanonnades steeds intensiever. Politici uit de verschillende kampen (coalitie dan wel oppositie) smijten met modder naar elkaar en vechten om prestigeprojecten die uiteindelijk een toegevoegde waarde voor de Curaçaose gemeenschap missen. De rechters zien vaak geen noodzaak tot ingrijpen. Zij gaan ervan uit dat wat voor gewone burgers beledigend zou zijn, onder politici nog best gezien kan worden als de normale gang van zaken⁷⁷.

Het wantrouwen tussen regerende en oppositionele politici mag dan openlijk in de rechtszaal naar voren komen, het wantrouwen tussen regerende politici laat zich slechts vermoeden⁷⁸.

Binnen het kader van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit kan dit vermoeden worden weggenomen met een Oudhollands gezegde: “Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten”.

Het bestuur lijkt te werken onder het motto: 'laat jij mij mijn gang gaan, dan zal ik jou ook niet storen'.

Op Curaçao is dit het geval, vooral wanneer het gaat om grotere infrastructurele projecten in relatie tot gemeenschapsgelden en die (vooral nog) geen betrekking hebben op het instandhouden van de tradities binnen het Koninkrijk, zijnde: onderwijs, gezondheidszorg en sociale zorg.

MISDAAD RONDOM INFRASTRUCTURELE PROJECTEN

De selecte groep 'State Criminals' blijkt belang te hebben om (opdrachten voor) grotere infrastructurele projecten te monopoliseren. Hierdoor kan zij de prijs dicteren, aanspraak maken op gemeenschapsgelden en wellicht tegelijk gebruik maken van de opportuniteit om onder meer gelden wit te wassen. Vooral bij dit laatste wordt vermoedelijk gebruik gemaakt van offshore structuren. 'De groep' went daarbij organisatie- en bestuurlijke criminele handelingen aan om haar doelen te bereiken.

Bij de bestuurlijke criminaliteit wordt, zoals inmiddels wel duidelijk zal zijn, ingezet op de heimelijke verstandhoudingen met vertegenwoordigers van de Nationale Volkspartij (PNP of NVP), de Frente partij (FOL), de politieke partij MAN en de vakbondspartij PLKP.

Het gaat hier overigens niet om honderden individuen, maar slechts om een selecte groep van enkele tientallen personen die in de top van het bestuur zitten, en vooral de aan hen gelieerde zakenlui.

Hieraan kunnen worden toegevoegd de overheidsdiensten Dienst Openbare Werken (DOW), Dienst Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting (DROV), de Milieudienst én de Volksgezondheidsdienst.

Binnen het kader van de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, zoals ook Van den Heuvel stelt, is de mate van belangenverstrengeling op Curaçao bijzonder opmerkelijk en schadelijk te noemen.

KOPSTUKKEN EN MARIONETTEN

De realiteit wijst uit dat van belangenverstrengeling, corruptie en criminaliteit op Curaçao vooral sprake is wanneer het gaat om infrastructurele projecten zoals wegebouw, straatverlichting, havenprojecten, luchthavenprojecten, infrastructurele projecten die in relatie staan tot de nutsmonopolie en in relatie tot de raffinaderij, zoals het BOO-project.

Waar het in de jaren tachtig met name ging om (ex)partijleden van de Nationale Volkspartij op Curaçao (NVP/-PNP) die hebben huisgehouden, gaat het anno 2003 vooral om (ex)bestuurders die uit de partijen PNP, PAR, PLKP en FOL voortkomen en in het verdachtenbankje zitten.

Feit is dat het op Curaçao geen publiek geheim is dat 'de kopstukken' die achter deze partijen staan, wederom de dans ontspringen.

De toekomst wordt daarmee niet met meer optimisme tegemoet gezien, aangezien het wachten is op de tijd dat de huidige 'marionetten' zijn vervangen door nieuwe.

EFFECTIVE MANAGEMENT GROUP (EMG)

Zoals al in 1995 duidelijk naar voren was gekomen uit de energiebeleidsanalyse van Nieuwenhuis, is ook tijdens het onderzoek in relatie tot de onderhavige publicatie naar voren gekomen dat EMG een belangrijke spil vormt binnen de vele mistanden op Curaçao.

Dat bleek niet alleen uit interviews, bijvoorbeeld met het ex-hoofd van de milieudienst die op veel vragen geen antwoord wilde geven en verwees naar de managing-director van EMG, maar ook uit het volgende.

EMG voerde voorheen de directie over KODELA, dat thans Aqualetra heet. Verscheidene bronnen wijzen erop dat EMG feitelijk nog steeds de directie voert. De huidige algemeen-directeur komt voort uit de EMG-stal. Aqualetra is een van de grootste afnemers van brandstofproducten van de olieraffinaderij.

EMG voert de directie over de luchtvaartmaatschappij van Curaçao (DCA), welke ook een van de grootste afnemers van de ISLA-raffinaderij is voor wat betreft kerosine.

Tot augustus 2003 voerde EMG ook de directie over de Curaçaose Dokmaatschappij, een belangrijke havenactiviteit waar men zich toelegt op scheepsreparatie. Deze directiefunctie gaf indirect een relatie tot de toevoer van olietankers in de Schottegatbaai.

Voorts was de managing-director van EMG voorzitter onderhandelings-commissie PdVSA én voorzitter van de onderhandelingscommissie inzake het BOO-project. Er zijn nog tal van andere zaken die uit juridische overwegingen hier niet genoemd zullen worden, maar die wel verstrekkende gevolgen hebben voor de gemeenschap van Curaçao.

Los van de vraag of het voorgaande niet een extreme mate van belangenverstrengeling inhoudt, kan men serieuze kanttekeningen plaatsen bij geanalyseerde resultaten en bij de consequenties voor de 'publieke zaak' die wel telkens diende te worden vertegenwoordigd.

Met name het BOO-project wordt hier genoemd. Dit project heeft de Curaçaose gemeenschap meer dan 100 miljoen euro gekost omdat het om een 'milieu-investering' zou gaan. Het gunstige milieueffect wordt echter door verschillende deskundigen tegengesproken, erger nog men spreekt over een negatief effect. Het probleem wordt daarbij verplaatst van lokale vervuiling naar internationale vervuiling.

Dit doet vermoeden dat het zogenaamde milieuaspect verbonden is met de clausule die in het leasecontract met PdVSA is overeengekomen. Op basis van deze clausule is de gemeenschap van Curaçao verplicht eenderde van de kosten mee te financieren bij milieuprojecten, en dus worden alle grotere infrastructurele projecten gebracht als 'milieu-investering'.

Het gehele proces omtrent het BOO-project is omgeven van geheimzinnigheid, terwijl het publiek er wel vele miljoenen in heeft moeten stoppen. Zelfs de wijze waarop werknemers, voornamelijk Thaise en Filippijnse lage lonenarbeiders, worden ingezet en behandeld is duister te noemen of als 'moderne slavernij' te betitelen. Amnesty International is er aan te pas gekomen en heeft haar afkeuring en protest uitgesproken over de gang van zaken.

De politieke- en bestuurlijke invloed van EMG is zeer groot. Niet alleen in directe zin, maar ook in indirecte zin, met name via de pressiegroep 'Forsa Korsou' die bijvoorbeeld de motor was achter de personele invulling van de positie van Gedeputeerde voor Economische- en Energiezaken. Deze Gedeputeerde zit vandaag de dag ook in het verdachtenbankje wegens corruptie, het aannemen van steekpenningen, etcetera.

Een ander opmerkelijk gegeven is dat de voormalige Gedeputeerde van Volksgezondheid en Milieu én de manager van de Milieudienst allen ex-werknemers van de ISLA-raffinaderij zijn.

Feit is dat zowel EMG als ISLA/-PdVSA zeer wel op de hoogte waren en zijn van de vergaande en onherstelbare schade die is en wordt aangericht aan 12,5 % van de bevolking van Curaçao, en dat daarmee fundamentele mensenrechten, rechten van het kind en humanitair recht wordt overtreden.

Feit is ook dat zowel EMG als ISLA/-PdVSA voldoende kennis hadden om te weten dat het BOO-project een duurzame oplossing voor de burgers eerder verder weg dan dichterbij zou halen.

Tot slot zijn zowel het bestuur van Curaçao, de managing-director van EMG en de ISLA/-PdVSA op de hoogte gebracht van het feit dat de BOO-centrale op termijn voor een grotere milieubelasting zou gaan zorgen.

Maakt dit niet dat ook EMG zich schuldig maakt aan deelname in collusie, organisatie- en bestuurlijke criminaliteit en overtreding van mensenrechten?

SCHONE SCHIJN EN AFHANKELIJKHEID VAN INTERNATIONALE HULP

Het bedrijfsleven wringt zich in allerlei bochten om het imago op te poetsen en gaat daarbij niet altijd even subtiel te werk. Lubbers schetst in Schone schijn⁷⁹ het brede spectrum aan praktijken die daarbij worden ingezet, variërend van relatief onschuldige PR-strategieën tot pressie en lobby achter de schermen.

Bedrijven blijken liever te investeren in het onschadelijk maken van hun critici en het beïnvloeden van de publieke opinie, dan werkelijk iets te veranderen aan alom gesignaleerde misstanden.

Het moge daarom duidelijk zijn dat de volwassenen en kinderen op Curaçao, wiens gezondheid onherstelbaar is beschadigd door normoverschrijdende uitstoot van chemische-, organische- en toxische stoffen, geheel afhankelijk zijn van internationale hulp en rechtsgang. Is niet juist de rechtszekerheid van deze gedupeerde mensen door Shell en het Rijksbestuur veracht, vertrappt en verkracht?

MISDAAD TEN KOSTE VAN DE TOEKOMST VAN CURAÇAO

Enfin, met name diegenen die bestuurlijk verantwoordelijk waren/-zijn voor het vrijwaren en afwentelen van een miljarden aansprakelijkheid van Shell ten nadele van de Curaçaose gemeenschap, zijn hier van belang.

En ook zij die bestuurlijk verantwoordelijk waren/-zijn voor het instemmen met de onherstelbare schade die de ISLA mag aanrichten aan met name de meer dan 12,5 % van de Curaçaose Koninkrijksdeelgemeenschap.

Foto van de dagelijkse normoverschrijding van chemische-, organische- en toxische stoffen met onherstelbare gezondheidsschade als gevolg

Los van de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, zijn deze 'State Criminals' mede verantwoordelijk voor de overtreding van fundamentele mensenrechten, misdaad tegen de mensheid en overtreding van de rechten van meer dan 5.500 kinderen.

Foto van de nachtelijke normoverschrijding van chemische-, organische- en toxische stoffen met onherstelbare gezondheidsschade als gevolg

Over de overige milieuschade en schade aan de woonomgeving in vele wijken is dan nog niet gesproken. Daarnaast is het belangrijk om te realiseren dat zich in het risicogebied meerdere verzorgingstehuizen, scholen en hotels bevinden. En ook toeristen worden niet geïnformeerd over de gezondheidsrisico's die zij lopen tijdens hun verblijf in dit gebied.

De verontreiniging van de Schottegatbaai is mensonterend. Door de verontreiniging met koelvloeistoffen is maritiem leven in de baai praktisch onmogelijk en de grote hoeveelheid olieresten bedreigen tal van diersoorten.

Foto van de met olie vervuilde Schottegatbaai die uitmondt in de Caribische zee en daarmee in internationale wateren

Los van de olievervuiling die tijdens het laden en lossen door olietankers plaatsvindt, is vooral ook de vervuiling door de raffinaderij vergaand.

Ruwe schattingen hebben het over een tonnage grondbodem verontreiniging met ruwe olie gelijk aan het jaarlijkse verbruik van de olieraffinaderij voor productie.

De olieraffinaderij is gevestigd op de kust, direct aan de Schottegatbaai.

Foto van de gevolgen voor dieren die worden bedreigd door de met olie vervuilde Schottegatbaai en haar vertakkingen

Nogmaals, dat de Schottegatbaai uitmondt in de Caribische zee en daarmee in de internationale wateren schijnt geen issue te zijn. Immers, de daders staan boven de wet en het geïsoleerde karakter van Curaçao waarborgt dat de internationale gemeenschap niet gemakkelijk op de hoogte kan worden gebracht van háár belang dat ook wordt geschaad.

Daarnaast worden actieve pogingen om deze misdaden op Curaçao aan de kaak te stellen genadeloos in de kiem gesmoord.

Het is vooral ook de media op Curaçao, veelal afhankelijk van reclame- en advertentieopbrengsten, die het belang van bewustwording geen prioriteit geeft. De kleinschaligheid van het eiland maakt het aantal renderende reclameopdrachten beperkt, en juist de grootste opdrachten zijn afkomstig van Aqualactra, DCA, Dokmaatschappij, CurOil en de ISLA-raffinaderij.

Bij de minste of geringste actiebereidheid trekt de ISLA haar portemonnee open en krijgen ook de getroffen armste wijken een worst voorgehouden. Vooral niet in opstand komen, is het devies, want de rest van de gemeenschap is 'zogenaamd' compleet afhankelijk van de raffinaderij en dus is het opofferen van het eigen leven voor het eiland bijna een nobele daad.

Dit geldt ook voor de Joodse gemeenschap op Curaçao, zij het in een andere vorm. In deze vorm gaat het om grafschennis, waarbij het Curaçaos-Joodse culturele erfgoed Beth Haïm, compleet wordt vernietigd door de aantasting van zwaar chemische-, organische- en toxische stoffen.

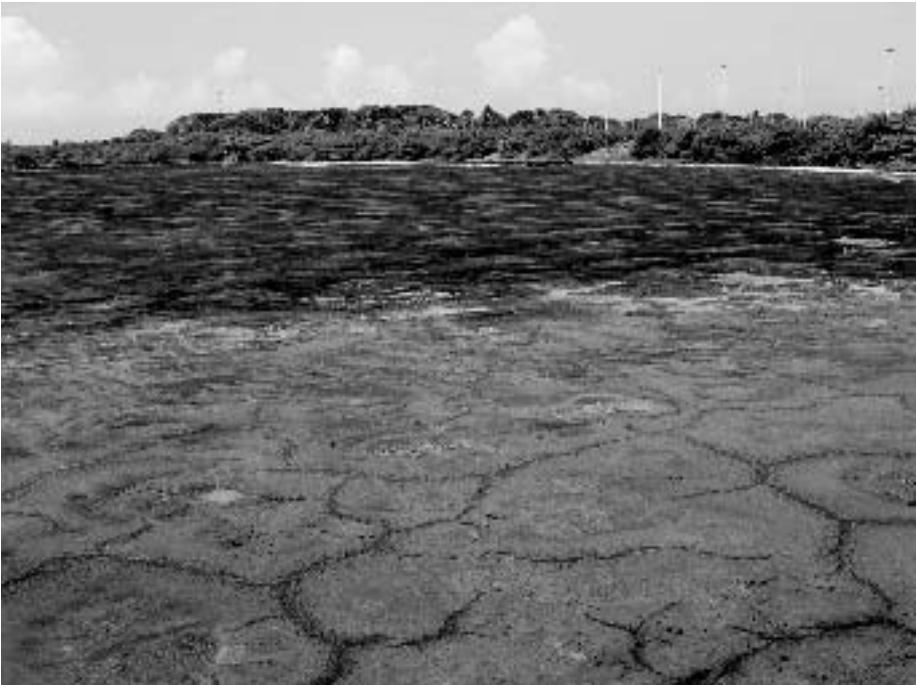

Foto van grafschennis in verband met de Joodse begraafplaats Beth Haim

Men kan zich afvragen wat de reactie zou zijn geweest als dit zich zou afspelen waar dan ook elders in de wereld. De Joodse gemeenschap rest niets anders dan het lijdzaam toezien hoe de rustplaats van haar voorouders wordt vernietigd.

Van een situatie waarbij het Rijksbestuur 'niet' op de hoogte is van deze ernstige vormen van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, overige (ambts)delicten, illegale praktijken, overtreding van fundamentele mensenrechten, ondeugdelijk bestuur en het uitblijven van (intern)redres, is geen sprake.

De samenleving van Curaçao – Koninkrijkburgers – heeft geen enkel vertrouwen meer in het lokale bestuur, en wat erger is, burgers schijnen zich (sommigen doodgestreden) collectief te berusten in de wijze waarop met name een selecte groep corrupte bestuurders en organisatiecriminelen zichzelf 'Koninklijk' verrijken. Van den Heuvel waarschuwt nadrukkelijk voor dit fenomeen van collectieve apathie.

Foto van het Asfaltmeer waarin meer dan 840 ton asfalt en 20 ton zuurteer is gedumpt

De gevolgen van het Shell-schandaal, het ISLA-schandaal en de wijze waarop een select aantal bestuurders en private ondernemers opereren, zijn vergaand. Zo blijkt ook uit:

- (1) de schuld van de Curaçaose gemeenschap die schrikbarend blijft toenemen;
- (2) publieke eigendommen die onder de noemer privatisering in de uitverkoop worden gezet en waarmee de schuld geen enkele vorm van dekking meer kent;
- (3) het structurele karakter van de economische crisis mede door een structureel gebrek aan eerlijke concurrentie en disfunctioneel controlerende- en besturende instituties;
- (4) vriendjes die worden bevoordeeld en gepositioneerd op bestuurlijke functies;
- (5) publieke reserves die op onrechtmatige wijze worden uitgehold (APNA en SVB);
- (6) de grote infrastructurele projecten die worden geëntameerd, maar die geen enkele toegevoegde waarde hebben en die nagenoeg alle middelen opeisen, ten koste van met name onderwijs en gezondheidszorg;
- (7) het grote aantal (Koninkrijks)burgers die onherstelbare schade wordt aangericht.

Dat daarmee, naast een reeds verloren generatie, ook de toekomst en gezondheid van een volgende generatie op de helling wordt gezet, blijkt eenvoudigweg ook geen 'issue' te zijn.

Wat Shell mag, mogen wij ook. En dus: alles mag en alles kan, met de signatuur van de Kroon.

5. De Kroon der Nederlanden: formeel en moreel eindverantwoordelijk

INLEIDING

Terwijl zij die verantwoordelijk zijn voor het bestuur op de Antillen en Curaçao zich toeleggen op het bedrijven en op touw zetten van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, of zich daarin berusten, worden de meeste lokale pogingen van onder meer maatschappelijke- en sociale belangengroeperingen subtiel geëlimineerd.

Elk initiatief dat kan bijdragen aan enige vorm van verandering of een mentaliteitsomgeving is ongewenst, daar de belangen en de macht van een handvol criminelen en misdadigers tegen de mensheid uiteindelijk schijnt te moeten prevaleren.

Een mondigde Rijksdeelsamenleving zou namelijk nog wel eens kunnen opkomen voor haar 'eigen rechten' en 'de publieke zaak'.

Deugdelijk overheidsbeleid is blijkbaar alleen daar mogelijk waar het niet ingaat tegen 'de belangen van bestuurlijke criminelen en ook het EMG-bolwerk'.

Om kort te gaan: alles moet blijven zoals het is – status quo – en dit geldt vooral voor de gevestigde en gepositioneerde criminele belangen en hun verworven monopoliede (alleen)rechten.

De ernstig diepe weerslag die dit heeft én bedreiging die dit vormt, kan ook worden gezien in het toenemende aantal beter opgeleide jongvolwassenen en professionals die eieren voor hun geld kiezen, en met een gebrek aan toekomstperspectief of doorgroeimogelijkheden Curaçao verlaten.

Natuurlijk kennen we ook de groep die aan de onderkant van de samenleving over de helling wordt geduwd. Antilliaanse jongeren die reeds vanaf hun geboorte geen hoop hebben op een betere toekomst.

Hadden zij niet van rechtswege – Het Statuut – de garantie op waarborgingsinspanningen van het Koninkrijksgezag?

Of zijn de Kroongaranties als bescherming van de fundamentele mensenrechten, rechtszekerheid en een deugdelijk (Rijks)bestuur, niet bestemd voor Koninkrijksburgers ook op de Antillen/-Curaçao?

MINISTERIËLE OVEREENKOMST EN DE NAKOMING ERVAN

Het bezoek van minister de Boer, begin 1996, behoort tot deze categorie. Nauwelijks had zij voet op Curaçaose bodem gezet of zij gaf blijk van haar grote verontwaardiging over de immense vervuiling die de olie-industrie die eeuw op het eiland had veroorzaakt. Zij 'beloofde' per ommegaande Shell alsnog aansprakelijk te stellen. Het was, eenmaal thuis in Den Haag, Shell-president Herkströter die mevrouw de Boer beleefd in haar arm moest knijpen (T.E. Korthals Altes (1999) in Koninkrijk aan zee). Het belastende feit is dat er een mondelinge overeenkomst is gesloten, namelijk door het ministriële aanbod om Shell alsnog aansprakelijk te stellen en de aanvaarding van dit bod aan Antilliaans/-Curaçaose zijde. Dit wordt bevestigd door de inspanningen van deze Rijksminister in de Tweede

Kamer, ingegeven door haar zeer nadrukkelijk waargenomen schadelijke gevolgen van meer dan 70 jaar Shell. De vraag is of een mondelinge overeenkomst niet even rechtsgeldig is als een schriftelijke, of staat het Rijk boven de wet? Kan het Rijksbestuur niet alsnog aan haar woord, c.q. overeenkomst, worden gehouden?

DE INSPANNINGEN UIT DEN HAAG

En dan is daar de al eerder vermelde discussie omtrent staatkundige veranderingen en met name ook de positie die het Nederlandse bestuur daarin blijkt aan te nemen. Het is voldoende aanleiding voor velen om te concluderen dat verandering en mentaliteitsombuiging aan weerszijden op slot wordt gezet.

De één dreigt met de koloniale aard van hoger toezicht en de ander berust zich in het gezichtsverlies van de Kroon, waar dit uiteindelijk op uit zal draaien.

Internationale mensenrechten kennen tegenwoordig echter minder gedoogzucht: *“Wie niet horen wil, die moet het maar voelen”*.

Kortom: ondeugdelijk Koninkrijksbestuur, polarisering, schending van mensenrechten, overtreding van humanitair recht en klaarblijkelijk een gebrek aan Koninkrijksvisie.

Daar waar een nieuwe generatie Curaçaose politici en bestuurders een welhaast onbegonnen strijd leveren tegen met name het huidige ‘criminele’ politieke en bestuurlijke establishment, zijn de inspanningen uit Den Haag geen stimulans.

Ook het Rijksbestuur creëert slechts die oorzakelijke voorwaarden die garant staan voor een gebrek aan toekomstperspectief en nagenoeg geen ruimte voor een nieuwe generatie Koninkrijksburgers en bestuurders die duurzame verandering op de Antillen en Curaçao in het bijzonder voorstaan.

Dit stelt een ieder voor de cruciale vraag: waarborgen wij de toekomst van de Rijksdeelsamenleving Curaçao en haar zelfstandig welvaartscreërend vermogen, of lopen wij allen van deze verantwoordelijke verplichting weg?

DE TROONREDE (2002)

Op Prinsjesdag, de derde dinsdag van september, spreekt de Koningin uit naam van de regering de Troonrede uit.

De leden van de Eerste en Tweede Kamer [en de Gevolmachtigde Ministers van de Nederlandse Antillen en Aruba] komen daartoe in een Verenigde vergadering bijeen in de Ridderzaal op het Binnenhof te Den Haag.

De leden van het kabinet zijn eveneens in deze vergadering aanwezig.

De Troonrede is een inhoudelijke uiteenzetting van de beleidsvoornemens van ‘het Rijk der Nederlanden of Rijksbestuur’, gevolgd door onder meer de Rijksbegroting⁸².

De volgende vetgedrukte teksten zijn uit de Troonrede overgenomen paragrafen, keiharde toezeggingen die vertrouwen op hebben gewekt. De niet-vetgedrukte tekst delen zijn de feitelijke omstandigheden, de ernstige realiteit op het Rijksdeel Curaçao en toonbeeld van Rijkswanbeleid. Op de derde dinsdag van september jongstleden, was deze publicatie in een te ver gevorderd stadium om tekst delen uit de Troonrede 2003 te verwerken.

Leden van de Staten-Generaal, (...). Er is in de afgelopen decennia in Nederland veel bereikt. De regering ziet zich nu voor de zware taak geplaatst om het goede daarvan te behouden, en de onvolkomenheden die er zijn in alle duidelijkheid en met daadkracht aan te pakken. (...).

Er is in de afgelopen decennia in het Koninkrijksdeel Nederland inderdaad veel bereikt, daar behoeft geen twijfel over te bestaan. Nederland staat in de top vijf van de meest welvarende landen ter wereld en beschikt over een zeer gunstig zelfstandig welvaartscreërend vermogen, ondanks de huidige economische ontwikkeling die een punt van zorg mag worden genoemd.

Om het goede te behouden is een zware taak waarvoor het Nederlandse bestuur zich ziet geplaatst. Echter, dit behoud zal ook in toenemende mate afhankelijk zijn van de duidelijkheid en daadkracht waarmee onvolkomenheden zullen worden aangepakt. Onvolkomenheden die zich niet beperken tot de Staat der Nederlanden, daar het Nederlandse bestuur eveneens een eindverantwoordelijkheid draagt als bestuur van het Koninkrijk, aangevuld met twee gevolmachtigde ministers. Een eindverantwoordelijkheid niet alleen in de formele, maar vooral ook in de morele zin des woord. Hier kom ik op terug.

Daar waar het Rijksbestuur zich eenzijdig heeft toegelegd op het te voeren beleid in Nederland, dient uit hoofde van evenwichtigheid te worden geconcludeerd, dat het bestuur van het Koninkrijk gekenmerkt wordt door 'wanbeleid'.

Met name wanneer het de overzeese Rijksdelen betreft, i.c. de Antillen en meer specifiek Curaçao.

Dit wanbeleid van het Rijksbestuur blijkt een structurele onvolkomenheid, wanneer de meervoudige structurele crisisvormen die op Curaçao bestaan in overweging worden genomen.

Commissie Van Lennep, de Inter-American Development Bank, het IMF en de Wereldbank hebben, evenals voorgaande hoofdstukken, voldoende aangrijpingspunten aangereikt om onvolkomenheden en wanbeleid voor wat betreft het Koninkrijksbestuur, waarachtig in alle duidelijkheid en met daadkracht aan te pakken.

Kritische succesfactor daarbij – tevens fundamenteel dilemma – zijn de oorzaken van de structurele crisisvormen op Curaçao: het Shell-schandaal, de gevolgschade in de vorm van het ISLA-schandaal en de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit die aan deze schandalen ten grondslag liggen.

Vooraf ook afgezet tegen de geest en bepalingen van de Rechtsorde van het Koninkrijk der Nederlanden, fundamentele mensenrechten, rechtszekerheden van Koninkrijksburgers én de deugdelijkheid van Rijksbestuur.

Zoals uit voorgaande hoofdstukken duidelijk naar voren mag zijn gekomen, kan welhaast onmogelijk worden ontkend dat het Rijksbestuur reeds minstens 18 jaar in gebreke is en een ondeugdelijk bestuur voert.

Reeds 18 jaar in gebreke voor wat betreft het alsnog aansprakelijk stellen van Shell, voor de astronomische miljarden schade die zij op Curaçao heeft aangericht.

Reeds 18 jaar in gebreke om de fundamentele mensenrechten van 12,5 % van de Curaçaose bevolking – Koninkrijksburgers – te waarborgen, daar waar (intern)-redres op de Antillen en meer specifiek op Curaçao aangaande de aanhoudend

normoverschrijdende uitstoot van chemische-, organische- en toxische stoffen, uitblijft, en als gevolg van onrechtmatige eigendomsoverdracht niet hoeft worden verwacht.

Reeds 18 jaar in gebreke om de rechtszekerheid van Koninkrijksburgers te waarborgen, niet alleen aangaande haar recht op schadevergoeding van Shell, de directe en onherstelbare gevolgschade aangericht door Shell, maar vooral ook aangaande de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit die dit Koninkrijksdeel terroriseert en haar bestaan als Staatsrechtelijk gemeenschap bedreigt.

Reeds 18 jaar in gebreke, voor wat betreft het voeren van een deugdelijke Rijksbestuur, dat wellicht door de afwezigheid van een controlerend orgaan heeft verzuimd haar verplichtingen en verantwoordelijkheden na te komen en minstens naar behoren uit te voeren.

Kunnen daarvoor opgerichte belangenorganisaties zich niet beter direct wenden tot de internationale rechterlijke macht, gezien het uitblijven van (intern)Rijksredres met onherstelbare schade als gevolg?

Naar mijn persoonlijke overtuiging zijn internationale rechtstribuna de enige reële hoop en uitweg voor vele duizenden Curaçaoënaars. Dit geldt met name voor de meer dan 5.500 kinderen en die per slot van rekening ook de Nederlandse Nationaliteit dragen.

Vroegtijdige dood, kanker, geestelijke aandoeningen, chronische longaandoeningen, astma, COPD, bronchitis en een veelheid aan andere chronische- en acute aandoeningen, is wat het Rijksbestuur heeft bereikt in de afgelopen decennia op het Rijksdeel Curaçao (lees: twee decennia en eigenlijk nog langer⁸³).

Deze misdaad tegen de mensheid, overtredingen van fundamentele mensenrechten, verkrachting van rechtszekerheid en bij elkaar genomen, tonbeelden van ondeugdelijk bestuur, kunnen onmogelijk als 'onvolkomenheden' worden geclassificeerd.

Leden van de Staten-Generaal en van de Raad van State, gegeven het voorgaande, welke conclusies kunnen er getrokken worden als het aankomt op de uitgangspunten vormen van het Koninkrijksbestuur zoals menselijke maat, en gedeelde waarden en normen?

Een nieuw élan in het Europees bewustzijn van burgers is gewenst. Nederland zal het voorzitterschap van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa en van de Raad van Europa volgend jaar, en vervolgens van de Europese Unie benutten om burgers actief te informeren en hen bij dit debat te betrekken. De waarden waar de Europese Unie voor staat moeten helder zijn (...).

Geherformuleerd: *“Een nieuw élan in het Koninkrijksbewustzijn van burgers is gewenst. De Nederlandse Antillen zal het voorzitterschap van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking binnen het Koninkrijk en van de Raad van het Koninkrijk volgend jaar benutten om burgers actief te informeren en hen bij het debat hierover te betrekken. De waarden waar het Koninkrijk der Nederlanden voor staat moeten helder zijn”.*

Voorgaande woordspeling zal voor kortzichtigen aanleiding zijn voor vermaak, en zullen hen met inzicht doen realiseren in welke pijnlijke mate de inrichting en ontwikkeling van het Rijksbestuur anno 2003 tekort schieten. Het ontbreken van

dit soort organen is daar slechts een van de vele kenmerken van.

Dit heeft niet alleen schadelijke gevolgen voor het functioneren van en het evenwicht binnen de Rijksorganisatie, ook houdt het een direct gemis in als het bestuurlijke kennis- en ervaringsoverdracht betreft, mede ten gunste van de Antillen.

In dit verband is het ontwikkelen van kundig en deugdelijk kader op de Antillen evenzogoed een verantwoordelijkheid en verplichting van het Rijksbestuur, evenals dit de verantwoordelijkheid en verplichting is van het Europese Unie bestuur, zo blijkt uit de opportuniteit die aan Nederland wordt geboden met het Voorzitterschap en Raadsfuncties.

Het is dan ook mijn stellige overtuiging dat de werkelijke problemen binnen het Koninkrijk niet worden benoemd en reële oplossingsmogelijkheden niet worden benut.

Binnen het kader van de waarden van de Europese Unie en naar verluidt die van de Staat der Nederlanden, kan de vraag worden gesteld was nu de 'heldere' waarden van het Koninkrijk zijn.

Leden van de Staten-Generaal en van de Raad van State ik verwijs daarbij wederom naar de 12,5 % van de bevolking van Curaçao, die onherstelbare schade is en wordt aangericht, en waar meer dan 5.500 kinderen onderdeel van uitmaken.

Per slot van rekening gaat het hier om een bevolkinggroep, ter relatief vergelijk, groter dan de provincies Groningen, Drenthe, Flevoland en Zeeland bij elkaar.

Nederland kent een grote traditie van internationale solidariteit. De zojuist gehouden bijeenkomst in Johannesburg over duurzame mondiale ontwikkeling onderstreept het belang van een integrale benadering van wereldwijde problemen (...). Voortbouwend op onze inzet voor deze conferentie zullen wij u dit jaar voorstellen voorleggen voor een samenhangende aanpak ter bevordering van duurzame ontwikkeling onder andere op het gebied van water en energie, en armoedebestrijding (...).

Nederland kent meerdere tradities. Naast die van internationale solidariteit, wijst Commissie Van Lennep ook op de traditie voor wat betreft sociale zorgtaken⁸⁴.

Desalniettemin wordt het Rijksdeel Curaçao gekenmerkt door een structurele sociaal-economische crisis, een structurele financieel-economische crisis, een structurele institutioneel-economische crisis en structurele crisis als het de economische hoofdinfrastructuur betreft.

Voorgaande crisisvormen vinden allen hun oorsprong in twee problemen – waarvan de eerste een wereldwijde – te weten: (1) de onherstelbare schade die Shell aanricht in zogenaamd onderontwikkelde landen en (2) de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit die op Curaçao heerst.

Een samenhangende aanpak ter bevordering van duurzame ontwikkeling op het Rijksdeel Curaçao – onder meer op het gebied van water, energie en armoedebestrijding – onderstreept de noodzaak om die oorzakelijke voorwaarden te creëren waarlangs duurzame ontwikkeling kan worden bereikt.

Voor Curaçao betekent dit enerzijds om de grootste barricade – de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit – te elimineren en anderzijds om het onoverbrugbare

gat te dichten die in de duurzaamheid van de Curaçaose infrastructuur en volksgezondheid is geslagen, door de miljardenschade aangericht door Shell.

Het is mijn persoonlijke overtuiging dat de sanering van het eilandgebied Curaçao een industrie op zichzelf zal vormen, waarmee niet alleen de structurele werkloosheid en armoede kan worden aangepakt, maar waarmee ook het Nederlandse bedrijfsleven haar voordeel kan doen. Hierbij verwijs ik naar de kennis en expertise die het Nederlandse bedrijfsleven bezit voor wat betreft sanering van bodem- en milieuverontreiniging.

Gedurende de periode die sanering van met name Shell-schade in beslag zal nemen, wordt de samenleving van Curaçao in staat gesteld om gezondheidshalve te herstellen. Tevens kan de tijd worden benut om, in samenwerking met Koninkrijkspartners, de Curaçaose maatschappij voor eens en altijd duurzaam in te richten én te richten, ten gunste van haar zelfstandig welvaartscreërend vermogen.

Leden van de Staten-Generaal en van de Raad van State, het gaat hier om investeringskosten die zichzelf op termijn terugverdienen en ruimschoots opwegen tegen de kosten die aanhoudende crisis op Curaçao, spanningen, migratie naar Nederland en overige disfuncties binnen het Koninkrijk uiteindelijk met zich mee zullen brengen.

Per slot van rekening draagt een saneringsindustrie op Curaçao, in de Caribische en Zuid-Amerikaanse regio, grote potenties in zich, wanneer de trend op de internationale oliemarkt en het ontwikkelingstempo van alternatieve brandstoffen in overweging wordt genomen.

De band van het Koninkrijk schept verantwoordelijkheden voor ons eigen land, de Nederlandse Antillen en Aruba. Uit het oogpunt van evenwichtige verhoudingen hecht de regering zeer aan het huidige staatkundige verband van de Nederlandse Antillen. (...).

De bestaande problemen tussen de Rijksdelen Nederland en de Antillen, evenals de problemen tussen de eilandgebieden binnen het Staatkundig verband van de Nederlandse Antillen, zijn 'niet' juridisch of staatsrechtelijk van aard.

Het is tekenend voor het gebrek aan bestuurlijk inzicht op de Antillen, meer specifiek Curaçao, om te stellen dat de problemen 'wel' juridisch of staatsrechtelijk van aard zijn.

Tegelijk moet worden gerealiseerd dat de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit de grootste drijfveer achter deze discussie is, en het bestuur daarbij opzweept.

Het is mijn stellige overtuiging dat de oplossing van een probleem, nimmer 'buiten' hetzelfde probleem dient te worden gezocht, tenzij het de bedoeling is platgelopen dwaalwegen te herbewandelen.

De bestaande problemen zijn het gevolg van 18 jaar gebrekkige ontwikkeling van de Rijksorganisatie (daaraan inherent het Rijksdeel Antillen en Curaçao in het bijzonder).

Het verzuimen om de zwakste schakel in de Koninkrijks-keten, onder meer vanuit waarborgingsplichtsbesef, waarachtig te ondersteunen en op succesvolle wijze (bestuurlijk en economisch) te ontwikkelen.

Het is een gevolg van nemen – historisch gezien –, binnen de context van het eigenvermogen van Rijksonderneming en de Rijksschatkist, en bij het uitblijven van (terug)geven of winstdelen om de ontstane onevenwichtigheid te herstellen. Leden van de Staten-Generaal en van de Raad van State, het is deze (historische) onevenwichtigheid die aan de basis van de fundering van de Antillen en Curaçao ligt. Het is deze onevenwichtigheid die organisatie- en bestuurlijke criminaliteit in de hand speelt. En het is deze onevenwichtigheid die het bereiken van balans en gelijk ‘gedeelde’ waarden voorsnog uitsluit.

Het Statuut dient de basis te bieden voor een hechtere integratie in Koninkrijksverband. Zolang de criminaliteit zo verontrustend hoog is, zal de regering in overleg met de Koninkrijkspartners haar financiële bijdrage aan de samenwerking met voorrang aanwenden voor versterking van de rechtshandhaving.

Het tijdperk is aangebroken voor de (afzonderlijke) samenlevingen van de Antillen en die van Curaçao in het bijzonder, te komen tot acceptatie van en zich neer te leggen bij een historisch gegeven: ‘het koloniale verleden’. Dit vergt niet alleen moed, vastberadenheid en realiteitszin, maar vooral ook een integer leiderschap in de termen van volksbestuur, en daarmee integere dirigenten.

En dit nog niet eens zozeer als oorzakelijke voorwaarde om te komen tot een hechtere integratie in het Koninkrijksverband.

Het is mijn persoonlijke overtuiging dat de integriteit van het bestuur van de Antillen en Curaçao, de sleutel vormt tot ‘het inzicht’ dat benodigd is om te komen tot het besef: *“Zonder ons koloniaal verleden, had de Curaçaose samenleving van vandaag nimmer bestaan”*.

Voor alle duidelijkheid, de Curaçaose samenleving zoals wij die vandaag de dag kennen, ontleent haar bestaansrecht aan het koloniale verleden. Volgens mij getuigt het van fundamentele onwetendheid indien, in het geval van de Curaçaose samenleving, de ‘kolonisator van het verleden’ niet – al is het slechts daarom – wordt bejegend als een vriend, maar als een vijand, zoals momenteel het geval is. Tot zover de geest die ten grondslag dient te liggen aan het Statuut.

Voor wat betreft het waardevolle vermogen die de inhoud van het Statuut in zich draagt het volgende.

Het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden, dat in 1954 uit vrije wil is aanvaard, stelt dat de Koning de regering van het Koninkrijk en van elk der landen voert.

Hij is weliswaar onschendbaar, maar dit geldt niet voor de Koninkrijksministers en Staatsministers, zij zijn eindverantwoordelijk.

De Kroon, dat is de Koning als regeringsorgaan, wordt gevormd door de regering en daarmee de Koning en de (Rijks)ministers gezamenlijk.

Hoewel de huidige grondwetsbepalingen niets zeggen over de feitelijke machts- en invloedverhouding binnen de regering, brengen de in de loop der tijd aangebrachte wijzigingen tot uitdrukking dat de Koning geen zelfstandige bevoegdheid meer heeft op staatkundig terrein.

Het zijn de Koning en de (Rijks)ministers die hier het werk verrichten, waarbij verondersteld wordt dat iedere staatsburger weet dat daarbij het werkelijke accent bij de (Rijks)minster(s) ligt.

Vast staat wel, dat de Koning het recht heeft geraadpleegd te worden, aan te moedigen en te waarschuwen, wat belangrijk is binnen de context van onderhavige rapportage.

Daarbij geldt dat elk der landen – in casu de Staat der Nederlanden én die van de Nederlandse Antillen – zorg dient te dragen voor de verwezenlijking van fundamentele mensenrechten, vrijheden, rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur.

Artikel 43, lid 2 van het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden stelt echter nadrukkelijk dat – het waarborgen – van deze rechten, vrijheden, rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur, een aangelegenheid van ‘het Koninkrijk’ is.

De zorg voor de verwezenlijking in de Nederlandse Antillen, meer specifiek in Curaçao, van de fundamentele mensenrechten en vrijheden, de zekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur vormen weliswaar een autonome taak, maar geenszins een autonome ‘verantwoordelijkheid’.

Dat het in het belang van het Koninkrijk is dat deze taak inderdaad wordt vervuld, is vanwege het feit dat ‘de Kroon’ de eindverantwoordelijkheid draagt.

Het is dan ook het Koninkrijksbestuur die de geëigende maatregelen zal moeten nemen, gezien deze rechten en vrijheden, deze rechtszekerheid en dit behoorlijk bestuur op de Antillen (lees: Curaçao) niet bestaan. Dat van deze situatie sprake is, vraagt om erkenning, gegeven de overtreding van de mensenrechten van de vele duizenden Curaçaoënaars die daarbij op onherstelbare wijze in hun gezondheid wordt beschadigd. Van (intern)redres van deze ontoelaatbare situatie is geen sprake – waardoor het leven van meer dan 5.500 kinderen op het spel wordt gezet –, dit blijkt uit het gegeven dat deze situatie nu reeds langer dan 18 jaar mag worden voortgezet.

Hier is sprake van een misdaad tegen de mensheid dat, het Koninkrijk te bovengaand, internationaal rechtelijk om een veroordeling vraagt.

Dat rechtszekerheid niet bestaat op Curaçao blijkt eveneens uit de wijze waarop Shell onder haar aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid uit heeft weten te komen, dit mede in relatie tot de dominantie van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit op Curaçao.

Daarbij zal onmogelijk (intern)redres tot stand komen, gezien de participatie van bestuurders aan deze vorm van criminaliteit, en hun drang naar zelfverrijking ten koste van de publieke zaak.

Het is bij elkaar genomen meer dan voldoende ondeugdelijk bestuur. De vele overige ‘beleidsresultaten’ op de Antillen en Curaçao in het bijzonder – denk aan onderwijs, gezondheidszorg, sociale zorg, economische ontwikkeling, etc. – daarbij nog niet eens in ogenschouw genomen.

Leden van de Staten-Generaal en van de Raad van State, geaccepteerd zal moeten worden dat (intern)redres op Curaçao nog niet geboren is en daarom ook nimmer geacht mag worden te kunnen lopen. Intern redres op Curaçao is daarmee een *contradictio interminis*, en daar verandert ‘het mooie weer’ helaas niets aan.

Kortom:

- (1) voer het bepaalde onder het Statuut nu eens uit;
- (2) kom waarborgingsverplichtingen na;
- (3) stel het vergoedingsrecht inzake Shell zeker;
- (4) bevrijdt de Rijkssamenleving van Curaçao van de terroriserende organisatie- en bestuurlijke criminaliteit.

De Kroon en het Rijksbestuur zijn uiteindelijk immers formeel én moreel eindverantwoordelijk en aansprakelijk.

In reactie op de problemen in ons land wil de regering inhoud geven aan een nieuwe bestuurscultuur. Een cultuur waarin maatschappelijke problemen worden benoemd, afwegingen helder worden gemaakt, besluiten verantwoord en in het noodzakelijke tempo worden genomen, en wetten worden nageleefd. De regering wil het debat over gedeelde waarden entameren. De normen in de samenleving dienen te worden versterkt. (...).

Hier wens ik terug te komen op de misdaden tegen de mensheid, overtreding van fundamentele mensenrechten, verkrachting van rechtszekerheid en bij elkaar genomen, toonbeelden van ondeugdelijk bestuur op de Antillen en Curaçao.

Het voorgaande kan onmogelijk als 'onvolkomenheden' worden geclassificeerd en afgedaan. Indien de Rijksregering in reactie op problemen in ons Koninkrijk – meer specifiek op het Rijksdeel Curaçao - inhoud wil geven aan een nieuwe bestuurscultuur, dan zal het zogenaamde 'zero-tolerance' beleid moeten worden afgekondigd tegen de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit.

Indien een nieuwe (Rijks)bestuurscultuur inhoudt dat (Rijks)maatschappelijke problemen worden benoemd, afwegingen helder worden gemaakt, besluiten verantwoord en in het noodzakelijke tempo worden genomen, en wetten worden nageleefd, dan ontkomt men er niet aan Shell alsnog aansprakelijk te stellen.

Indien Shell de mening is toegedaan dat zij in haar recht stond toen zij de aansprakelijkheid als gevolg van door haar zelf aangerichte schade, op de kleinschalige gemeenschap van Curaçao af heeft gewenteld, dan zal zij er geen enkele probleem mee hebben de rechter hiervan te overtuigen.

Dat dit met zich mee zal brengen dat Shell zich zal gaan indekken, en daarbij naar verwachting de vinger zal wijzen in de richting van de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit op Curaçao, zal op zichzelf eveneens een gunstig effect hebben op de Rijksbestuurscultuur, met name die van het Rijksdeel Curaçao.

Indien de Rijksregering het debat over gedeelde waarden zegt te willen entameren, dan kan zij niet anders dan moeten openstaan voor een mogelijk gedeeld verlies samen met Shell, als gevolg van de normen die zijn overtreden.

Het is mijn persoonlijke overtuiging dat een bestuur, welke meent dat de normen in de samenleving versterkt moeten worden, bij zichzelf dient te beginnen.

Leden van de Staten-Generaal en van de Raad van State, aan u de eer om de oorzakelijke voorwaarde in te vullen die zal leiden tot de kwaliteit van de waarden en normen die het Koninkrijk der Nederlanden vanaf nu naar de toekomst toe zal kennen.

Burgers zijn de dragers van de maatschappij. Te vaak wordt naar de overheid gekeken om problemen en risico's in het dagelijks leven te voorkomen of weg te nemen. Maar tegelijkertijd wordt steeds minder geaccepteerd dat die overheid beperkingen oplegt aan mensen.

Een nieuwe balans moet worden gezocht. De samenleving kan alleen functioneren als burgers zich willen afvragen wat zij voor elkaar kunnen doen, voordat zij de blik op de overheid richten. Daarbij geldt ook dat mensen zich alleen kunnen ontplooiën als de overheid hun ruimte geeft om zelf verantwoordelijkheid te nemen en eigen keuzes te maken. (...).

Uitgangspunten (...) behoren te zijn: respect, verantwoordelijkheid en verantwoording.

Dit betekent: (1) respect voor elkaars levenssfeer, voor dragers van gezag en voor hen die zich inzetten voor de publieke zaak, maar ook van de overheid voor de burgers; (2) verantwoordelijkheid van burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven om een wezenlijke bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de samenleving; (3) verantwoording van overheid en instellingen over de wijze waarop zij hun taken vervullen en prestaties leveren. (...). De behoefte aan menselijke maat en de opvattingen van burgers moeten daarbij vooropstaan.

De menselijke maat bepaalt de wijze waarop Nederland wordt ingericht en hoe wij omgaan met het leefmilieu in de ruimste zin des woord. (...).

Hier wens ik terug te komen op mijn stellige overtuiging dat de werkelijke problemen binnen het Koninkrijk niet worden benoemd en reële oplossingsmogelijkheden niet worden benut.

Ik kom hierop terug met de volgende vraagstellingen.

Indien burgers inderdaad de dragers zijn van de maatschappij, op welke wijze wordt dan verwacht van de Curaçaose maatschappij dat zij zich behoorlijk gedragen ziet, indien wordt overwogen dat meer dan 12,5 % van de samenleving onherstelbare schade wordt aangericht in haar gezondheid door normoverschrijdende uitstoot van chemische-, organische- en toxische stoffen?

Het gaat immers om een substantieel deel van de Curaçaose gemeenschap, zoals ook uit de vergelijking met Nederlandse provincies is gebleken.

Men zou zich zo kunnen voorstellen wat de desastreuze gevolgen zouden zijn voor het draagvlak van de Nederlandse maatschappij, als zo'n groot deel schade werd aangericht: *“Vroegtijdige dood, kanker, geestelijke aandoeningen, chronische longaandoeningen, astma, bronchitis, en ga zo maar door⁸⁵”*.

Indien respect voor elkaars levenssfeer als uitgangspunt dient te worden genomen, hoe dient de onherstelbaar schadelijke inbreuk die wordt aangedaan op de levenssfeer van dit bevolkingdeel van Curaçao te worden geclassificeerd?

Gebaseerd op de fundamentele rechten van de mens, de oorzaak die aan het huidige gebrek aan respect ten grondslag ligt en de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit die er financieel voordeel mee meent te kunnen maken, kan niet anders dan worden geconcludeerd dat de classificatie 'misdaad tegen de mensheid' van toepassing is.

Indien verantwoordelijkheid van bedrijven om een wezenlijke bijdrage te leveren aan de kwaliteit van de samenleving als uitgangspunt wordt genomen,

hoe staat het dan met de verantwoordelijkheid van Aqualectra, DCA, Curaçaose Dokmaatschappij, ISLA en vooral ook Koninklijke Shell?

Per slot van rekening is laatstgenoemde verantwoordelijk voor de miljarden schade op Curaçao, voor het continueren van schadeaanrichting én voor de meervoudige crisisvormen die de schade sinds 1985 tot gevolg heeft.

Dient Shell niet op haar verantwoordelijkheid en daarmee op haar aansprakelijkheid aangesproken te worden?

Het kan toch niet zo zijn dat een hele maatschappij en haar toekomstige generatie moeten wijken voor aanmerkelijk financieel belang anno 2003 binnen het Koninkrijk der Nederlanden?

En indien verantwoording van (Rijks)overheid, over de wijze waarop zij haar taken vervult en prestaties levert, eveneens een uitgangspunt vormt die leidt tot draagvlak voor de (Rijksdeel)maatschappij Curaçao, wat mag dan van haar worden verwacht?

Inzake Shell bezit de Rijksoverheid over de taak haar ‘Staatsonderneming’ ter verantwoording te roepen en haar te manen tot het vergoeden van een miljarden schadepost die de samenleving van Curaçao nu én in de toekomst eenvoudigweg niet kan dragen.

Inzake de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit is het de taak van de Rijksoverheid om eenvoudigweg in te grijpen en dat kan uiterst zorgvuldig, effectief en daarmee limitatief gebeuren.

Inzake het prestaties betreft die aan het opgewekte vertrouwen met de Troonrede sporen, zou de instelling van bijvoorbeeld een gedetacheerd ‘Rijksdepartement voor Onderzoek, Parlementaire Informatievoorziening en Koninkrijksintegratie’ toch kunnen worden overwogen. Mijns inziens heeft de Kroon het recht om ‘meer direct contact te onderhouden’ met haar Koninkrijksonderdanen op Curaçao, en autonomie speelt binnen deze context helemaal geen enkele rol. Het maakt toch alleen maar de ‘hechtere integratie’ in het Koninkrijksverband manifest?

En tot slot dan de menselijke maat die bepalend moet zijn voor de wijze waarop het Koninkrijk der Nederlanden – en Rijksdelen – wordt ingericht, en hoe wij omgaan met het leefmilieu in de ruimste zin des woords.

Leden van de Staten-Generaal en van de Raad van State, de huidige menselijke maat levert minstens 12,5 % van de Curaçaose bevolking, waarvan meer dan 5.500 kinderen, gezondheidsschade op. Er is grote milieuschade, organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, en ga zo maar door. Waar staat u als college nu eigenlijk voor, als het de menselijke maat en uw daadkracht betreft?

Burgers voelen zich onveilig en zijn bezorgd over de toegenomen criminaliteit. Aantasting van de eigen levenssfeer door geweld en misdrijven is zo ingrijpend dat er een grote behoefte is aan een strikte handhaving van de openbare orde en aan een strenge aanpak van criminaliteit. (...).

Op het Rijksdeel Curaçao is het gemiddelde moordcijfer – misdrijf – inmiddels boven de één per week. Hiermee is Curaçao koploper in het aantal moorden per 100.000 inwoners zowel binnen het Caribische gebied, als vergeleken met het

Zuid-Amerikaanse, het Midden-Amerikaanse en het Noord-Amerikaanse continent, én Europa.

Geen wonder dat (criminele) bestuurders op Curaçao niet een te integraal onderdeel willen uitmaken van Europa, dit zou hun nog wel eens 'de kop' kunnen kosten.

De drugsproblematiek is onlosmakelijk verbonden met de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, die de Rijksdeelgemeenschap Curaçao terroriseert, de toelevering – zee en luchthaven – controleert en de export ervan stimuleert⁸⁶.

Het is mijn overtuiging dat als de organisatie- en bestuurlijke criminaliteit op Curaçao niet daadkrachtig en hardhandig wordt aangepakt, binnen de context van voorbeeldfunctie en toekomstperspectief voor het publiek, commune criminaliteitsbestrijding als dweilen met de kraan open zal zijn.

Leden van de Staten-Generaal en van de Raad van State, met deze uiteenzetting heb ik willen tegemoetkomen aan de onzekerheden, problemen en ambities die in de Rijksdeelgemeenschap en tevens Curaçaoose maatschappij leven, in het besef dat niet alle oplossingen op korte termijn bereikbaar zijn.

Ik spreek u aan op uw verantwoordelijkheid, wetende dat alleen resultaten kunnen worden geboekt vanuit een gemeenschappelijke inspanning binnen de Koninkrijkssamenleving.

Een nieuwe generatie Curaçaoose burgers en bestuurders wil samen met u haar doelstellingen realiseren en ziet daartoe uit naar vruchtbaar overleg.

Moge u vanuit uw persoonlijke overtuiging inspiratie en kracht vinden voor uw verantwoordelijke werk. Ik wens u daarbij Gods zegen toe⁸⁷.

Nawoord

Inmiddels zijn op Curaçao twee belangrijke organisaties opgericht met als doel humanitaire noodhulp te verlenen.

Stichting Humanitair Noodhulpfonds beoogt fondsen te werven voor het opstarten van projecten voor velen van wie de fundamentele mensenrechten worden overtreden en die door alle schadevormen tot armoedegroeperingen zijn verworpen.

Op de Antilliaans-Curaçaose overheden hoeven deze mensen niet te rekenen, hetgeen uit de afgelopen twee á drie decennia wel is gebleken, evenals dat uit het leasecontract met PdVSA blijkt.

Stichting Humanitaire Zorg beoogt op haar beurt concrete projecten uit te voeren en te coördineren. Het gaat hier met name om medisch onderzoek, onafhankelijke luchtkwaliteitsmetingen, et cetera. Het is belangrijk dat de mensen die in het risicogebied woonachtig zijn, op de hoogte worden gesteld van de waarachtige situatie en oorzaken die aan hun misere en leed ten grondslag liggen.

Mijn doel van deze rapportage is de lezer ervan te doordringen dat de misdaden tegen de mensheid die op Curaçao dagelijks worden begaan – nota bene onder het toezien van het Rijksbestuur – eenvoudigweg niet langer te tolereren zijn.

Daar waar de huidige generatie lokale bestuurders zich uit hun drang naar zelfverrijking toeleggen op corruptie, organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, is de toekomst van nieuwe generaties Curaçaoënaars deels reeds onherstelbaar beschadigd.

Voor de olieraffinaderij van Shell heeft, naast de gezondheidsschade, miljarden US dollars materiële schade aangericht op dit getroffen Koninkrijksdeel.

Onbelangrijk is de vraag waarom Shell is vertrokken. Dit heeft immers niets te maken met de verantwoordelijkheid om het ongewenste dat is achtergelaten op te ruimen en de aangerichte schade te vergoeden. *“De vrijwaring die Shell met corrupte bestuurders is overeengekomen kan nimmer rechtsgevolgen hebben voor alle individuen die gezondheidsschade opliepen vóór 1985 én na 1985”.*

Of de vrijwaringsovereenkomst rechtsgeldig is kan worden betwijfeld, daar de Koninkrijksgemeenschap Curaçao de schade niet heeft veroorzaakt en nooit in staat kon c.q. mocht worden geacht deze ooit te kunnen dragen.

Evenmin is belangrijk of Shell voor alle schade dient op te draaien of dat dit een gedeelde aansprakelijkheid behoort te zijn, gezien alle overige partijen die eraan hebben bijgedragen.

Indien een gedeelde schuld aan de orde of relevant is, zal Shell zelf moeten aantonen welke schade zij heeft aangericht.

Feit is en blijft dat Shell de consequenties van haar handelen kende en weloverwogen koos voor het overdragen van een zwaar verouderde en schadeveroorzakende olieraffinaderij voor 1 USD, waarvan bekend was dat dit onherstelbaar schadelijke gevolgen zou hebben voor mens, milieu en de sociaal-economische samenleving van Curaçao.

Het is dan ook Shell die in eerste instantie verantwoordelijk zal moeten worden gesteld voor de onrechtmatige daden die zij heeft gepleegd.

De eindeloze discussies en de tijdrovende ruimte die het Koninkrijksbestuur veelal nodig schijnt te hebben om een deugdelijk beleid neer te zetten, en de tijdige (en veelal verkorte) levensduur van gedupeerden, maken het overgaan tot rechtsmaatregelen op korte termijn onvermijdelijk.

Tegelijk dient duidelijk te worden gesteld dat binnen het kader van Koninkrijksbelang, de deur naar dialoog te allen tijde openstaat en open zal blijven staan.

Dat het zover heeft moeten komen dat deze zaak aan internationale rechters zal worden voorgelegd, mogen zij die verantwoordelijk zijn voor de gepleegde misdaden tegen de mensheid en het vele menselijke leed, zich persoonlijk aantrekken.

Onherstelbaar menselijk leed. Niet alleen van volwassenen en kinderen op Curaçao, maar ook het veelomvattende leed dat gepaard gaat met de ernstige gevolgen die anno 2003 op Curaçao en in Nederland voelbaar zijn, met de inmiddels bekende oorzaak. Namelijk het willens en wetens aanzetten tot en het begaan van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit, ten gunste van vrijwaring voor aangerichte schade. En bovendien het met voorbedachten rade overtreden van fundamentele menselijke rechten en internationaal humanitair recht op Curaçao, een misdaad tegen de mensheid.

Hiervoor zijn in bestuurlijke zin uitsluitend de Kroon en het Rijksbestuur de enige 'eindverantwoordelijken'.

“WE EITHER WIN THIS WAR TO SAVE OUR ISLAND – PART OF THE
NETHERLANDS KINGDOM – OR WE WILL BE EXTERMINATED, BECAUSE
WE HAVE NOWHERE TO RUN TO”

Norbert George

Contact & Informatie

Voor nabestellingen van deze publicatie waarvan de opbrengsten ten goede komen aan de Stichting Humanitair Noodhulpfonds kunt u contact opnemen met:

- Thela Thesis
 Rozengracht 176A
 1016 NK Amsterdam
 Tel.: +31 (0)20 625 54 29
 Fax: +31 (0)20 620 33 95
 E-mail: office@thelathesis.nl
 Website: www.rozenberggps.com

Voor verdere informatie, een persoonlijke toelichting op deze publicatie of het doen van een vrijwillige bijdrage aan projecten die worden opgestart ten gunste van de gedupeerde Curaçaose bevolking, kunt u contact opnemen met de auteur:

- Norbert George
 Voorzitter Stichting Humanitaire Zorg
 Adres: Pimpiriweg 28
 Tel.: +599 (9) 738 01 33
 Fax: +599 (9) 738 01 44
 Mobiel: +599 (9) 521 62 08
 Voor afspraken in Nederland: +31 (0)6 460 686 36
 E-mail: norbertgeorge@rozenberggps.com
 Website: www.rozenberggps.com

Milieuorganisaties op Curaçao:

- Defensa Ambiental
 (Milieudefensie Curaçao)
 Voorzitter: Mevr. Yvette Raveneau
 P O Box 4688
 Tel.: +599 (9) 737 39 65
- Amigu di Tera
 (Friends of Earth Curaçao)
 Voorzitter: Dhr. Lloyd Narain
 P O Box 4688
 Tel.: +599 (9) 737 39 65
 E-mail: narain@interneeds.net

- Stichting Schoon Milieu op Curaçao (SMOC)
Voorzitter: Dhr. Peter van Leeuwen
Groot Piscadera West 4
Tel.: +599 (9) 869 30 78
E-mail: peter@interneeds.net

NOTEN

- 1 Subtitel van de rede uitgesproken door Van den Heuvel bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de Criminologie aan de Universiteit van Maastricht op vrijdag 23 januari 1998.
- 2 Van den Heuvel (1998), Queloz (1996), Borghi en Meyer-Bisch (1995)
- 3 Van den Heuvel, (1998)
- 4 Van den Heuvel, (1998)
- 5 Official deviance = afwijkend of normoverschrijdend gedrag van overheidsfunctionarissen. State crime = misdaad of overtreding tegen de Staat. Governmental crime = rijks-, regerings- of overheids misdaden en overtredingen.
- 6 Van den Heuvel, (1998)
- 7 Van den Heuvel, (1998)
- 8 Van den Heuvel, (1998)
- 9 Van den Heuvel, (1998)
- 10 Van den Heuvel, (1998)
- 11 D. Ruimschotel (1993). Auteur: Corruptie en fraude in Nederland, Arnhem, Gouda Quint/-Stichting Maatschappij en Politie.
- 12 Van den Heuvel, (1998)
- 13 Van den Heuvel, (1998)
- 14 Van den Heuvel, (1998)
- 15 Van den Heuvel, (1998)
- 16 Misdaden tegen de mensheid. Definitie gebaseerd op o.m.: Control Council Law No. 10, Punishment of Persons Guilty of Crimes Against Humanity, December 20, 1945; International Criminal Court, Elements of Crimes, U.N. Doc. PCNICC/2000/1/Add.2 (2000).
- 17 Onderzoek naar de luchtverontreiniging op het eiland Curaçao (1982). Uitgevoerd door de sectie Chemie en Luchtverontreiniging van het Laboratorium voor Milieutechniek, I.V.I.C. Apartado 1827 Caracas, 1010-A, Venezuela.
- 18 Meetmethode meet geen hogere waarden dan 1.300 µgr/m³.
- 19 Bron: Bas van Vliet (1992), Milieu als wisselgeld; Landbouw Universiteit Wageningen.
- 20 Henriquez (1990), en De Jong (1987).
- 21 Dit is een belangrijk juridisch gegeven. Alles wijst er op dat Antillen-Curaçao werd bewogen naar het nemen van een rechtshandeling tijdens een noodtoestand. De vraag is of dit geen vernietigingsgrond is voor de gesloten overeenkomst.
- 22 Vrij Nederland, 10 augustus 1985.
- 23 Interview B. van Vliet met dhr. Odell (1985). Dhr. P.R. Odell is auteur van Oil and World Power (1983) en The Changing Structure of the Oil Industry in the Carribean (1985), Eurices paper 85-3 Centre for International Energy Studies aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam.
- 24 Interview Bas van Vliet met Errol Cova.
- 25 Henriquez, (1990).
- 26 Financial Times, 26 september 1985.
- 27 Zie hoofdstuk 3, Heimelijke verstandhoudingen: 'het ISLA-schandaal'.
- 28 Resp. het proefschrift Dr. Westerman en het rapport van de Dienst Centraal Milieu Rijnmond.
- 29 Op 27 juni 2003 hebben vertegenwoordigers van Stichting Schoon Milieu op Curaçao (SMOC) samen met dhr. Norbert George (auteur van deze rapportage), een vergadering gehad met de ISLA-directeur en met de manager Milieudienst Curaçao. Op de agenda stonden de dagelijkse normoverschrijdingen, de gevaren voor de gezondheid van (schoolgaande) kinderen en de

luchtkwaliteitsmetingen die opliepen tot 1.284 µg/m³. Voor de zoveelste keer werd de schade die uitging van het handelen van de ISLA goedgepraat met de mededeling dat er zich enkele grote problemen voordeden op het terrein van de raffinaderij, waar men niet een, twee drie een oplossing voor had. De vraag aan de ISLA-directeur of de dagelijkse normoverschrijding van chemische-, organische- en toxische stoffen die door de ISLA werd geregistreerd geen onverantwoorde situatie inhield met onherstelbare gezondheidsschade als gevolg, werd beantwoord met een stoïcijnse en ongeïnteresseerde blik. Op de vraag aan de ISLA-directeur of de ISLA bereid was om een onafhankelijk medisch onderzoek te financieren antwoordde hij: "Nee". De aanwezige manager van de milieudienst Curaçao had echter toegezegd de 'mogelijkheden' daartoe te onderzoeken. Tot op heden is zij haar belofte niet nagekomen, en is voor een toelichting niet bereikbaar.

- 30 Voor onderzoeken zie verderop in dit hoofdstuk.
- 31 Uitgevoerd door de sectie Chemie en Luchtverontreiniging van het Laboratorium voor Milieutechniek, I.V.I.C. Venezuela.
- 32 W.G. Been, W.P.G.M. Waque, (1983); Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond.
- 33 Bas van Vliet (1992), Landbouw Universiteit Wageningen.
- 34 Zowel Van Rijn (1992) als Verfaillie (1994) wijzen hierop.
- 35 Hans Nieuwenhuis (1995), Landbouw Universiteit Wageningen.
- 36 Voor de Effective Management Group (EMG) zie hoofdstuk 4.
- 37 T.W.Y. Ranaweera in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 38 KAE, KODELA en CurOil zijn in 1995 de Overheids-N.V.'s die opereren op het vlak van energie-, water- en brandstofvoorziening.
- 39 R.E. Silberie in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 40 K. Tujeehut in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 41 Blackman in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 42 Silberie in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 43 Silberie in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 44 Thans is de fusie een feit en staan de bedrijven KAE en KODELA bekend als de ultramonopolie Aqualetra, met wederom EMG als directievoerder.
- 45 C.N. Blackman (1990). A framework for policy making on energy related issues in Curacao. Gerapporteerd aan het Ministerie van Financiën.
- 46 Ranaweera in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 47 Girigorie in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995). Het Hoofd van Dienst anno 2003 en tevens voormalig Gedeputeerde voor Economische Zaken en Energiezaken wordt momenteel verdacht van corruptie, machtsbederf en bestuurlijke criminaliteit. Deze persoon is door Forsa Korsou gepromoot (zie ook hoofdstuk 4).
- 48 Van Houten in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 49 Tujeehut in Een beleidsnetwerkanalyse van Hans Nieuwenhuis, (1995)
- 50 Ook de vakbond heeft uiteindelijk aan het kortste eind getrokken. Zoals gezegd, KAE en KODELA vormen tegenwoordig de ultramonopolie Aqualetra, met EMG als directievoerder.
- 51 The Curacao Health Study is gepubliceerd in 1996 door J.F. Alberts, I. Gerstenbluth, Y.T. Halabi, P.C. Koopmans, J. O'Niel en W.J.A. van den Heuvel. Het project is uitgevoerd door de Epidemiologische Onderzoeksdienst van de Gezondheidsdienst op Curaçao, in samenwerking met het Onderzoekscentrum voor Gezondheidszorg Universiteit Groningen.
- 52 Aan deze woongebieden dient conform meer recente onderzoeken te worden toegevoegd: Marchena, Heintje Kool, Charo.

- 53 Curaçao en ISLA... in balans? Eerste editie mei 1997. Opgesteld door Amigu di Tera (Friends of Earth Curaçao) en Defensa Ambiental (Milieu defensie Curaçao).
- 54 De norm van de World Health Organization is 100 µg/m³.
- 55 ISLA Refinery Upgrading Programme.
- 56 Hierbij wordt verwezen naar Schone Schijn (2002), een publicatie van Eveline Lubbers. Uit haar onderzoek blijkt dat het bedrijfsleven, blijkbaar ook in samenwerking met overheden, zich in allerlei bochten wringt om het imago op te poetsen – en daarbij gaat men niet altijd even subtiel te werk. In Schone Schijn wordt een breed spectrum aan praktijken beschreven die daarbij worden ingezet, waaronder PR-strategieën. Gedurende het onderzoek van Norbert George op Curaçao (2001 – 2003) is gebleken dat onder meer deze praktijk ook op Curaçao systematisch en structureel wordt ingezet.
- 57 Peter van der Torn, Public Health Services of Rotterdam and surroundings.
- 58 COPD: Chronic Obstructive Pulmonary Disorder.
- 59 Van den Heuvel, (1998)
- 60 Environmental report 2001
- 61 Centraal Bureau voor de Statistiek (2002), Voorburg / Heerlen; Metatopos (2002), primaire gegevens van de Nederlandse samenleving uitgesplitst per provincie.
- 62 Van den Heuvel (1998): Volgens Van Wolferen was daarvan bijvoorbeeld duidelijk sprake in het Japan van de jaren '70 en '80.
- 63 Edo de Haan: De economische ontwikkeling van Curaçao tussen 1969 en 1995. Hoofdstuk 'Overheid en beleid sinds mei 1969', in de publicatie Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999). Het onderzoek van De Haan was niet verricht binnen de context van organisatie- en bestuurlijke criminaliteit. Zijn beschrijvingen zijn echter goed bruikbaar en geven klare inzicht in bestuurlijke onregelmatigheden (ondeugdelijk bestuur).
- 64 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 65 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 66 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 67 Ook Commissie Van Lennep wijst hier bij herhaling op in zijn rapportage (1996): Schuld en Toekomst.
- 68 Rapport van de Commissie Schuldenproblematiek (2003): Het aandeel van het APNA in de binnenlandse schuld van de Antillen is gedurende de periode 1986 – 2002 verdubbeld. Deze schulden zijn opgebouwd door het jaarlijks niet (volledig) voldoen van de premie- en andere verplichtingen aan APNA, wat (binnen het kader van bestuurlijke criminaliteit) een gemakkelijke manier was om een deel van de begrotingstekorten te financieren. De organisatie- en bestuurlijke criminaliteit die voor een groot deel de oorzaak is van de begrotingstekorten wordt echter altijd afgedekt.
- 69 Voor de SVB geldt volgens het rapport van de Commissie Schuldenproblematiek (2003) hetzelfde als voor APNA. Het aandeel van de SVB in de binnenlandse schuld van de Antillen is gedurende de periode 1986 – 2002 verdubbeld. De vraag dringt zich op wat het aandeel van overheids-N.V.'s is in deze schuldenproblematiek van het SVB, vooral die overheids-N.V.'s waar EMG verantwoordelijk is voor de directievoering.
- 70 Verwezen wordt onder meer naar de affaire Piet Sybrandie.
- 71 Bron: Commissie Schuldenproblematiek, (2003).
- 72 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 73 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)

- 74 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 75 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 76 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 77 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 78 Edo de Haan in Dromen en Litekens van G. Oostindie (1999)
- 79 Schone schijn (2002) leert de strategieën van misleiding en manipulatie te herkennen. Eveline Lubbers is onderzoeksjournalist en medeoprichter van Buro Jansen en Janssen. Uitgever Fagel.
- 80 T.E. Korthals Altes (1999) in Koninkrijk aan zee.
- 81 T.E. Korthals Altes (1999) in Koninkrijk aan zee.
- 82 Bron: Ministerie van Algemene Zaken
- 83 Verslag dr. Westerman (1977).
- 84 Commissie van Lennep, (1999): rapport Schuld en Toekomst.
- 85 Environmental Study downwind of Schottegat, (2001); Peter van der Torn, (1999); Curacao Health study, (1996; dr. Westerman, (1977).
- 86 Verscheidene bestuursverantwoordelijken op Curaçao, waaronder de FOL-partijleider, doen sinds juni 2003 openlijk uitspraken die in deze richting wijzen.
- 87 Troonrede uitgesproken door Hare Majesteit de Koningin, dinsdag 17 september 2002.